

Dynamisch Perspectief

Ledenblad van de Vereniging voor
Biologisch-Dynamische Landbouw & Voeding

Zomer 2013 / 3

Gaos: natuur en kunst langs de Hanzelijn
Piet van IJendoorn is de nieuwe voorzitter
Preparaten maken in Frankrijk
Nederlandse kamelenmelk?

Dynamisch Perspectief

EXPRESSIE

Zondagmiddag stond ik middenin een bijenzwerm: een enorme wolk danste boven onze boomgaard en het ernaast liggende weilje. Als ik omhoog keek was de hemel gevuld met heen en weer schietende bijen. Het zoemen klonk zangerig en zinderend. Langzaam trok de wolk zich samen tot een tros in een perenboom.

Ik moest hieraan denken toen ik net mijn aantekeningen las: in de redactie bespraken we het thema 'kunst' voor een volgend nummer (het artikel over Gaos is alvast een voorproefje). Ik lees: 'Kunst is een uitdrukking van de bedrijfsindividualiteit', 'Je hebt er geen tijd voor, maar je doet het toch', 'Je moet even uit het dagelijkse, functionele werk stappen om dingen mooi te maken, net als bij het maken van preparaten!'

Net als die bijen: ze laten hun drukke bijenbezigheden even liggen om iets van extase tot expressie te laten komen - iets dat functioneel gezien geen nut heeft (de meeste imkers splitsen hun volken voor ze de kans krijgen uit te zwermen), maar waarvan je voelt hoe wezenlijk het is. Heb je ook ideeën voor het kunstnummer? Laat het ons weten

Ellen Winkel, hoofdredacteur,
ellen@schrijfwinkel.nl

03	Dynamisch Portret: Gaos
08	Jaardag BD-Vereniging: Aardbeien van vrije grond
11	Bestuur: Ontdekkend samenwerken
14	BD-project in Colombia
16	BD-Jong: Guus van Imhoff en Brigitta Hogenboom
18	Franse preparatenmakers
21	Dank aan Jola, Willem en Adrie!
22	De landbouwcursus als inspiratiebron (3)
24	Dynamische keuken: Eiwitkwaliteit in melk
28	Dynamisch Perspectief
32	Agenda
34	Colofon en Leden-service
35	BD juwelen

BD-Jaardag

16 294 m² vrije grond erbij

Ontdekkend samenwerken

19 Afscheid van Albert de Vries als voorzitter

Hollandse kamelenmelk?

26 Eiwitkwaliteit in melk

Jos Jeuken
en Ellen Krul
van BD-bedrijf Gaos
**Creëren op het grensvlak
van orde en
chaos**

 Gaos

Elke dag loopt Jos Jeuken (55) zijn 'Gaos-pad' rond de boerderij, langs de akkers en over de dijk met landschapskunstwerken. "Van het maken daarvan heb ik genoten, maar het 'er zijn' is zeker zo mooi. Ik laat mezelf uit." Zijn vrouw Ellen Krul (51) zag het kunstzinnige altijd al in hun bedrijf: "In een net niet recht geploegde voor, in een asymmetrisch ingericht erf, in net niet keurig gemaaide paden."

Tekst: Kitty Peetoom / Foto's: Gaos

BD -bedrijf Gaos ligt in de Flevopolder vlakbij het dorpje Swifterbant, dat naar de Swifterbantcultuur is genoemd. De Swifterbanters waren zeventienduizend jaar geleden de eerste boeren in een tijd waarin de meeste mensen leefden als jager-verzamelaars. Pioniers dus. In kleine hutten woonden ze op de oevers van rivieren.

Ellen en Jos hebben vijftig hectare akkerbouwland bij huis en pachten bij Harderwijk nog eens 25 hectare natuurland van Natuurmonumenten voor hun Gasconne vleeskoeien. Ze zetten de pionierstraditie van Jos' familie voort. Toen hij een kleine jongen was, verhuisden zijn vader en moeder met hun boerenbedrijf van Limburg naar Flevoland, naar land dat net was drooggelegd. Zo landden Jos' voeten van het zachte heuvelland op de plakkerige zeebodem. "Het was een schok. In Limburg glooide het zo mooi maar hier was het plat en kaal. Toen droomde ik er voor het eerst van om een heuvelachtig park te realiseren. Die droom is na al die jaren dus uitgekomen, ook al is het maar een stukje park geworden: op de dijk tussen onze akkers en de nieuwe spoorlijn van Lelystad naar Kampen."

Geschiedenis

Jos en Ellen hebben de boerderij in 1986 overgenomen van Jos' vader, een gangbare akkerbouwer. Jos had de middelbare landbouwschool achter de rug en was vijf jaar in maatschap met pa, Ellen had Warmonderhof afgerond in Kerk-Avezaath. "Ik heb Jos leren kennen in Engeland, waar ik stage liep bij zijn broer die daar een BD-bedrijf had."

In 1988 kwamen er meer mogelijkheden om biologische landbouwproducten op grotere schaal af te zetten. Ze sloten zich aan bij aardappelverkoop- en teeltbedrijf Agrico. Ook startten ze samen met een paar andere boeren de groothandel Nautilus, een biologische akkerbouw-, fruitteelt- en tuinbouwcoöperatie. In 2004 zijn ze met een fruitteler, een groenteteler en een melkveehouder de Hofwebwinkel gestart.

Verbinding: dat is de grondtoon van Gaos, blijkt naarmate het gesprek vordert. "BD is voor ons gewoon logisch. Je bent als boer verantwoordelijk voor meer dan alleen je gewas. Je bent ook verantwoordelijk voor je grond. BD is niet alleen boer zijn, het is je hele leven. Het geeft ook richting aan hoe je bijvoorbeeld met je kinderen omgaat. BD is de samenhang met alles om je heen: de kosmos, de planten, de dieren,

de mensen, de natuurwezens."

Hun bedrijf staat in verbinding met de hele wereld, vertellen Jos en Ellen. Ze hebben jaarlijks vele stagiaires van alle continenten, zoals momenteel Brazilië en Oekraïne. Ook lopen veel studenten stage van Warmonderhof, die hier vlakbij is gevestigd. "De imker van Odin is er één keer per week, onderzoekers van het Louis Bolk Instituut doen zaandonderzoek op ons land, wandelaars lopen het Gaos-pad. Die uitwisseling en samenwerking op ons bedrijf, dat zijn wezenlijke dingen die ons aan het hart gaan en waar wij van willen leren."

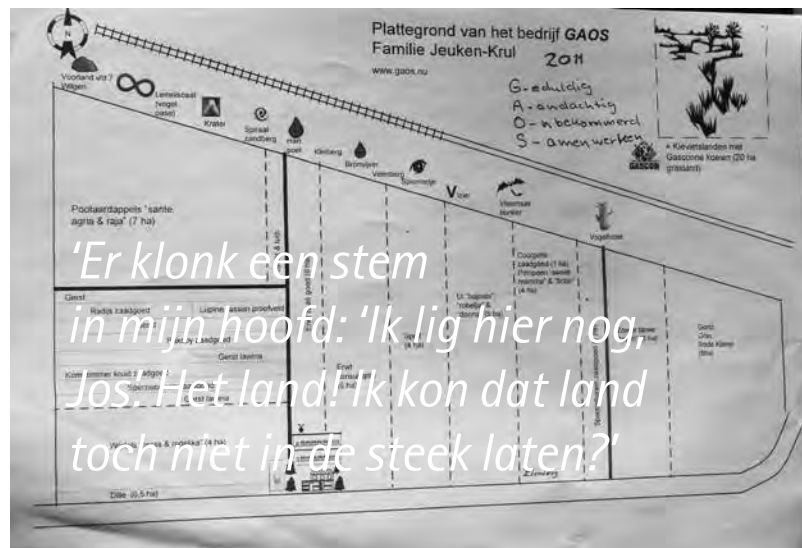
Hanzelijn

Alles ontstaat uit het spanningsveld tussen chaos en orde, betogen zij. Vandaar de bedrijfsnaam. Die staat voor Geduldig Aandachtig Onbekermd Samenwerken. Ellen: "Maar het staat ook voor de chaos, de revolutie die nodig is om steeds iets nieuws te bewerkstelligen. De dynamiek waar we in staan als biologisch-dynamisch boer. Het is heel boeiend om je op dat grensvlak van chaos en orde te begeven." Jos grijnst: "En heel vermoeiend."

Tien jaar geleden kregen ze te horen dat ze een stuk van hun land moesten afstaan voor de Hanzelijn, de nieuwe treinverbinding tussen Zwolle en de Randstad, dwars door Flevoland heen, met een weg ernaast. "We waren er kapot van. Het is niet alleen dat ze een stuk van je land afsnijden, maar er komt zo veel onrust op je af. Lawaai van langssrazende treinen en auto's. Het uitzicht op het open landschap verdween."

Ze overwogen te stoppen. Jos vertelt dat hij in die dagen op het land liep en dacht: "Wegwezen. We gaan hier gewoon weg." "Maar toen klonk er echter in mijn hoofd een stem: 'Ik lig hier nog, Jos! Het land! Ik kon dat land toch niet in de steek laten?'"

Dat moment markeerde het kantelpunt. Ze besloten te blijven. Jos stapte op de aanemer af en vroeg hem grond te storten voor een dijk op hun land om de 'open wond' tussen rail en akker te dichtten. Deze bufferzone van een kilometer lang en 25 meter breed, op enkele plaatsen zelfs vijftig meter, beschermt de gewassen op het land. "IJzer- en koperdeeltjes kunnen schadelijk zijn voor onze planten. Daarbij dient de strook ook als geluidswand. Want we zijn zeer gesteld op onze rust. Onkruid wieden met herrie aan ons hoofd, daar hadden we helemaal geen zin in."

Oase

De chaos na het bericht van de komst van de spoorlijn is na tien jaar omgezet in orde. De bufferzone met vennen, poelen en veel bloemen trekt insecten en vogels aan en wordt steeds meer een plek waar mensen tot rust komen en waar de natuur haar vrije gang kan gaan. Zo levert de strook een belangrijke bijdrage aan de natuurontwikkeling en bestuiving op de akkers.

"Een hele dag ploegen is saai, maar het is ook een meditatie moment. Toen de dijk er net lag, keek ik tijdens het ploegen maar naar die bult en zo kwamen de vormen vanzelf naar me toe. Daarbij bood een boek van landschapskunstenaar Andy Goldsworthy veel inspiratie." Dus stak Jos zijn schop in de dijk en groef de Hartpoel: een vennetje met daarin een klein eilandje met een eivormig rieten object. De Hartpoel is via het kavelpad, als een ruggengraat, verbonden met het huis van Jos en Ellen. Vanuit de Hartpoel is in twee richtingen een steeds breder wordende slingerbeweging getrokken over de lengte van de dijk. "Deze slingerbeweging noem ik een Vortex, ook wel draaikolk of werveling. Deze Vortex heeft heel precieze maten. Hij is volgens de 'gulden snede' aangelegd. Het is als het ware de golfengte waarop de

kunstwerken op elkaar zijn afgestemd."

"De gulden snede is een maatverhouding die veel in de natuur voorkomt. Wanneer een vorm die maatverhouding heeft, kan de energie gemakkelijk stromen", doceert Jos. Langs de Vortex bevinden zich nog een tiental andere objecten, die ook volgens de gulden snede zijn aangelegd: een Lemniscaat met in de ene ronding een vosveilige broedplaats en in de andere een watertje, een krater die dienst kan doen als amfitheater, een spiraalzandberg, een vleermuisbunker en een Cairn, een huizenhoog 'ei', gebouwd van aardappelkistjes (zie de foto op de cover).

Oud eilandje

Bij de graafwerkzaamheden voor de dijk werd een plek gevonden waar het pleistoceenzand vier meter hoger lag dan in het omliggende veld. "Het is waarschijnlijk een eilandje of een verhoging in het

landschap geweest. We hebben er de Bronvijver gegraven en er een bankje bij geplaatst. Het is een bijzondere plek. Er hebben mogelijk mensen gewoond. We vonden namelijk ook grote boomstronken van voormalige begroeiing uit de tijd van de Swifterbantcultuur. Die hebben we gebruikt voor de Spiraalzandberg."

De laatste aanwinst van Gaos is het bijenhuis, waar bijenkasten staan van het bijenproject van Odin. Ellen wordt begeleid door de Odin-iker, zodat ze straks zelf bijen kan houden. Het huisje heeft de kleuren van de Nederlandse spoorwegen. Ellen: "Dat is Jos' humor. De kleuren zijn vooral gekozen omdat bijen deze kleuren goed kunnen zien. Jos vindt het heel grappig om de aandacht te trekken met het blauw en geel van de Spoorwegen."

Dat treinreizigers vanuit hun raampje de landschapskunst kunnen zien, doet Jos plezier. "Dat is ook maatschappelijke verbindingen kweken. Toen de koningin langs reed tijdens de opening van de Hanzelijn

Zaadteelt en onderzoek

Op Gaos telen Ellen en Jos diverse gewassen voor het zaad, zoals de uienrassen Bajosta en Robelja. Ze vinden het gebruik van zaadvaste rassen heel belangrijk: "Zaadvaste rassen geven een betere kwaliteit dan hybriden. De smaak en de vitaliteit zijn hoger. Je ziet het niet, maar de inhoud en energie zijn beter. Zaadvaste rassen volgen de wetten van de logica. Als je een goede vader- en moederplant hebt, kun je ervan uitgaan dat het nieuwe plantje ook levenskrachtig is. Met zaadvaste rassen kan iedere gebruiker zelf vermeerderen. En zo hoort het ook. Bij hybriden kan dat niet."

Het Louis Bolk Instituut doet momenteel rassenonderzoek op Gaos naar lupinebonen. Die zouden straks als Europees alternatief voor soja kunnen fungeren. Dat draagt bij aan het tegenhouden van genetisch gemodificeerde soja.

Daarnaast hebben Jos en Ellen al twee jaar een kippenmobiel om te onderzoeken hoe ze het leven van de kippen echt kipeigen kunnen maken: "Zodat ze altijd kunnen scharrelen naar nieuwe plekken."

op 6 december 2012, hebben we met stobalen zelfs een compleet stationnetje ingericht. Dat vind ik nou lachen. Het is een dynamisch gebeuren. Als ik iets leuks zie, dan komt het erbij. Zoals die drie meter hoge wandelende spin van wilgentakken (zie de foto hieronder). Maar het moet geen pretpark worden natuurlijk."

Afgerond geheel

Het is een drukke tijd geweest. Jos en Ellen zijn door Prorail gecompenseerd en kregen de mogelijkheid om een stukje land bij te kopen. Dat vraagt extra aandacht en financiën. Jos: "We hebben het naar mijn zin iets te druk. Ik streef ernaar, binnen mezelf weer die openheid te creëren om ideeën uit de lucht te pakken. Het laatste jaar mis ik dat." Ellen staat er net iets anders in. "Het kunstzinnige brengt Jos veel. Ik ben meer een harde werker die geniet van die mooie landschapskunst. Maar zonder de kunst zat het kunstzinnige er voor mij

op dit bedrijf ook al in. Ik vind het vooral belangrijk dat we goed voedsel kunnen blijven produceren en in de gemeenschap kunnen blijven staan." Jos voegt echter een nieuw idee toe: "De ontwikkeling van een nieuwe generatie via de landbouw, via onderwijs en verhalen, moet veel meer op de voorgrond komen."

Het avontuur van Jos en Ellen is nog lang niet voorbij. De landschapskunst op hun bedrijf symboliseert de pendule van orde naar chaos naar orde en terug. Hun belangrijkste gevoel, na die turbulente jaren met de komst van de spoorlijn, is dat het bedrijf nu 'veilig' is. Jos: "We gaan voorlopig nog even door, zo oud zijn we nog niet, maar nu we dit hebben bereikt zou ik het bedrijf wel kunnen loslaten aan een eventuele opvolger. Na 25 jaar BD-landbouw en het afsluiten van het bedrijf met de bufferstrook is Gaos een afgerond geheel. Het is een eenheid die potentie heeft op alle fronten." 🌱

Biologisch dynamisch landbouwbedrijf Gaos

Jos Jeuken en Ellen Krul
Elandweg 46
Swifterbant
www.gaos.nu

Gewassen: spelt, aardappelen, tarwe, uien, bonen, conserven-erwten en -bonen, pastinaak, pompoen, peen, raapsteel, cosmea, borage, korenbloem, radijs, spinazie

Dieren: vleeskoeien van het ras Gasconne (30 GVE)

Overig: zaad- en pootgoedteelt en duurzame energieproductie, mede-eigenaren biologische webwinkel Hof Webwinkel

Grootte: 75 hectare

Afzetkanalen: Bio-bakker, Agrico, Hof Webwinkel, Odin, Bingenheimer Saatgut, De Bolster

BD-Jaardag op Landgoed Thedinghsweert

Aardbeien van vrije grond

Werken aan initiatieven stond centraal op de gezamenlijke Jaardag van de BD-Vereniging en BD-Grondbeheer op 15 juni op Landgoed Thedinghsweert. Eén initiatief leverde een zeer concreet resultaat op: ter plekke hebben de 90 deelnemers 1763,75 euro geschonken, waarmee Grondbeheer 294 m² grond kon vrijkopen voor BD-tuinderij De Kromme Lepel. *Tekst: Ellen Winkel / Foto's: Rinske Bijl*

Aardbeien van 'vrije grond' hoeven niet duur te zijn. Symbolisch mochten de bezoekers van de BD-Jaardag pas goedkope aardbeien afkomstig van De Kromme Lepel kopen, nadat honderd vierkante meter was 'vrijgekocht'. Deze wervingsactie was een voorproefje van de campagne die 29 september met een picknickfeest van start gaat op De Kromme Lepel (zie pag. 33). Via crowdfunding wil Grondbeheer heel veel mensen bereiken die een kleine bijdrage leveren door bijvoorbeeld de grond onder hun picknickkleed vrij te kopen à 6 euro per vierkante meter. Een ander nieuw initiatief van Grondbeheer is de oprichting van De Nieuwe Rentmeester. Deze stichting wil sneller kunnen opereren dan Grondbeheer, dat uitsluitend met schenkgeld werkt. Buurman's land is immers maar één keer te

koop. De Nieuwe Rentmeester koopt grond met geleend geld. Wie geld wil uitlenen kan terecht bij info@denieuwerentmeester.nl. De leden van de BD-Vereniging stemden in met het jaarverslag (zie DP2013-2) en met de nieuwe voorzitter die door het bestuur was voorgedragen: Piet van Ijzendoorn. Dertig jaar geleden nam Piet het initiatief Zonnehoeve, een BD-melkveehouderij in de pas drooggelegde Flevopolder bij Zeewolde. Ondertussen is de boerderij uitgegroeid tot een groot, multifunctioneel bedrijf dat door acht ondernemers wordt gerund en dat onder andere via zorg, educatie, natuurbéheer en direct klantencontact een belangrijke maatschappelijke rol vervult. Deze rijke ervaring neemt hij mee in zijn taak als voor

>> Lees verder op pagina 10

Imkers Jan Brilleman (foto) en Jos Willemse geven uitleg bij de 13 volken van de Odin-imkerij op Thedinghsweert. 'Misschien is het leuk', is een tip uit de groep, 'om in de winter bij elkaar te komen met de mensen van alle boerderijen waar bijen van de Odin-imkerij staan. Dat past bij het beeld van uitademen – uitzwermen – in de zomer en inademen – naar binnen keren – in de winter.'

Woonvereniging Thedingsweert bewoont de historische gebouwen op het landgoed. Bewoner Ellen Winkel laat tijdens de rondleiding de 33 jaar oude flowforms zien. Ze beginnen her en der af te brokkelen. 'Ik wil wel een flowform adopteren als jullie ze gaan renoveren', klinkt het spontaan uit de groep.

'Hoe verder van de kantine, hoe meer onkruid', vertelt Gerard Brinks (links) van Zorgboerderij Thedingsweert. 'Onze cliënten blijven het liefst dicht bij de kof-fie.' Een tip uit de groep (tweede van links): 'Wij hadden vroeger een lorry op het land, een kar op rails. Heel leuk om daar met zijn allen op te zitten. Met zo'n lorry wil iedereen het liefst op het meest veraf gelegen perceel werken!'

Een groepje denkt mee met het initiatief van Ronnie Horstman (tweede van links) om op Kraaybeekerhof een nieuwe jaaropleiding te starten over BD-landbouw en voeding. 'Een brainstorm met mensen uit het vakgebied kan bijdragen aan de kwaliteit', tipt iemand. Er worden ideeën voor een naam genoemd: 'Licht op voeding' of 'Beknopt BD'

>> *Vervolg van pagina 8*

zitter van de BD-Vereniging.

Voor Jola Meijer, Adrie Maas en Willem Bonger was er warm applaus: zij oogstten veel waardering voor de manier waarop zij ruim tien jaar, bevlogen en betrokken, het werk

voor de preparatengroep hebben gedaan (zie p. 20).

Het plenaire vergaderdeel van deze Jaardag duurde slechts een uur. De groep mocht vervolgens kiezen tussen rondleidingen bij Zorgboerderij Thedingsweert, bij de Odin-

imkerij en bij Woonvereniging Thedingsweert. Tijdens deze rondgang konden de deelnemers tips geven als reactie op het verhaal van de rondleider. 's Middags is in kleine groepjes gewerkt aan het op de rails zetten van tal van initiatieven. ☺

(Foto: Olav Kaspers)

Officier Jan Diek

Jan Diek van Mansvelt heeft talrijke initiatieven genomen om de BD-landbouw tot bloei te brengen. De officiersmedaille die hij dit jaar kreeg opgespeld, is dan ook zeer verdiend. Zelf voegt hij er deze woorden aan toe: "Via deze weg wil ik graag aan jullie allen, leden van de BD Vereniging en het Demeter circuit, laten weten, dat ik mijn Koninklijke Onderscheiding als Officier in

de Orde van Oranje Nassau vooral aan jullie onophoudelijke pionierswerk te danken heb. Tijdens de Jaarvergadering, waarin mijn onderscheiding door Luc zo vriendelijk genoemd werd, vond ik niet de woorden om het zo te zeggen. Dus doe ik het nu op deze manier."

"Die dank geldt vooral de boeren en tuin-
ders, akkerbouwers, veetelers, gemengd en

noem maar op, met en zonder verwerking op het bedrijf, met of zonder zorg, groot-schalig zowel als kleinschalig, een-boers of meer-boers, vrouwen en mannen. Die dank geldt ook de voorlichters, coaches, de preparatenmakers, de verwerkingsbedrijven, de kleine en grote handelaren, de vervoerders, de winkeliers en – allerbelangrijkst – de consumenten. En dan natuurlijk ook de onderzoekers, zowel die van eigen werk als die met eigen onderzoeksinstituten en, niet te vergeten, die van het Louis Bolk Instituut. Mijn dank geldt ook alle overeenkomstige BD-actoren in het buitenland, met de Landbouw Sectie in Dornach als inspirerend coördinatiepunt."

"Zonder het vele, moedige en trouwe grensoverschrijdende ontwikkelingswerk van jullie had ik niets kunnen doen, niet als docent, noch als onderzoeker, en ook niet als bestuurder, nationaal noch internationaal. Ook de samenwerking met verwante organisaties, zoals die in het kader van de IFOAM, was onmogelijk geweest zonder een ruimhartige BD-Vereniging met een open gezicht en een sterke identiteit. Kern van dit bericht aan jullie: zie mijn maatschappelijke erkenning zeker ook als een erkenning van jullie werk, vroeger en nu, en voor de toekomst."

De bestuursvergadering van de BD-Vereniging

Ontdekkend samenwerken

Albert de Vries (links op de foto) was zes jaar voorzitter van de BD-Vereniging. Bij de Algemene Ledenvergadering op 15 juni nam hij afscheid van het bestuur en droeg hij de hamer over aan Piet van IJendoorn. Luc Ambagts karakteriseert Alberts vernieuwende werkwijze: over wat je wil maar nog niet weet. *Tekst: Luc Ambagts / Foto: Rinske Bijl*

Het is avond, tien over negen. We hebben nog twintig minuten de tijd en nog drie punten op de agenda. Voorzitter Albert de Vries vraagt wat we nog aan zullen pakken. Bestuurslid Ruud Hendriks, de inbrenger van de laatste twee punten geeft aan eventueel wel te kunnen wachten tot de volgende vergadering: "Het lijkt me goed als Piet zijn punt kan bespreken."

Piet van IJendoorn is voor een eerste kennismaking uitgenodigd deel te nemen aan de vergadering. 'Kennismaken met het bestuur' betekent dat je mee komt werken. Natuurlijk

hebben we al eerder kennismemaakt - kletsend tijdens de voorafgaande maaltijd - en zijn we de vergadering begonnen met een voorstelrondje. Maar je leert elkaar echt kennen in het werk. En daar zijn we nu ruim twee uur energiek en enthousiast mee bezig.

"Het meeste is er al wel over gezegd", is Piet zijn eerste opmerking. Dat is verrassend. Bij zijn onderwerp, de mestwetgeving voor de biologische landbouw, verwacht je lange discussies en veel geargumenteer. Piet vertelt over dat getouwtrek en gekonkel tussen hen die de normen zo soepel mogelijk wil-

len houden en degenen die biologisch écht biologisch willen maken. "Of je nu 30% of 40% gangbare mest toestaat, je hoort alleen maar chemisch denken. Het beseft dat je met de mest de bodem voedt om een levende bodem te krijgen, dat dat bodemvruchtbaarheid is, dat moet je maar steeds weer vertellen en laten zien, tot het kwartje valt. Dus dat ga ik daar doen." Piet is klaar. Hij weet wat hij naar de Biohuis-discussie mee zal nemen.

In de werkbijeenkomsten die de bestuursvergaderingen zijn, is bij elk punt van te voren duidelijk wie de inbrenger is en wat hij/zij in de vergadering met het punt wil: advies vragen, afstemmen, informatie geven of verzamelen, of oefenen. Daardoor bereiken we dat we niet 'over de dingen praten', maar 'eraan werken'. We ontdekken wat je vanuit de biologisch-dynamische landbouw als geesteswetenschappelijke ervaring in kunt brengen om met een vraagstuk verder te komen. Dat vormt de rode draad in deze gesprekken. Het

zorgt voor een samenhang tussen de onderwerpen waardoor het lukt een ingewikkeld punt binnen tien minuten af te handelen. Het resultaat is dat de inbrenger zich geïnspireerd, gesterkt en gesteund weet! Hij kan er mee verder.

GOH!

Albert de Vries heeft met het bestuur deze werkwijze ontwikkeld. Hij is nu zes jaar voorzitter geweest en geeft de hamer over. De werkwijze is zover uitgekristalliseerd, dat iedereen die overal, aan de hand van werkbladen, kan toepassen. Een project van Albert op zorginstelling OlmenEs over besluitvaardigheid op de werkvloer en zijn werk als interim-leidinggevende op zorgboerderij De Wederkerigheid droegen daaraan bij. De 'vergadering als werkplaats' is een thema in het boek dat hij samen met organisatieadviseur Thijs Schiphorst heeft geschreven: 'GOH!' Onbegrepen gedrag Bron van creativiteit. Naast het vergaderen - het ontdekkend samenwerken - behandelt het boek drie methodes om aan te sluiten op de ander: reflecterend benoemen over de gelukke onverwachte handeling; inlevend waarnemen over het vinden van de wilsrichting, de kwaliteit van de ander; en ontwerpend verkennen over het formuleren van een werkzame visie. Daarnaast komt het verbindend, wekkend en sturend leidinggeven aan bod. De context is ontleend aan het werken met mensen met autisme. De voorbeelden en werkwijzen laten zich naar veel gebieden vertalen. De vertaling naar de biologisch-dynamische landbouw is in de afgelopen jaren zichtbaar geweest in de manier waarop we bij bedrijfs-

De BD-Vereniging wil inspireren en wil geen regels voorschrijven

bezoeken de activiteiten hebben gekarakteriseerd. Deelnemers aan de werkplaatsen voor BD-landbouw, de GoodFoodMarch of de Boergondische maaltijden kunnen daar over meepraten. Dit onderzoek naar de karakteristieke werkzaamheid van de bedrijfsindividualiteit vormt een aanzet om tot een concreet begrip van die bedrijfsindividualiteit te komen. Het is een onderzoek naar de wil van het bedrijf en hoe je daar met je eigen wil op aan kunt sluiten. Niet in het algemeen, maar specifiek op jouw eigen plek. Het biedt kansen om naast het planmatig, opgelegde werken ruimte te scheppen voor het leven zelf, voor dat wat bij jouw bedrijf wil en kan ontstaan.

'Ja' zeggen

Albert en Thijs schrijven daarover: 'Over een vrije wil beschikken betekent ons inziens dat je op het moment ingaat op het gegeven dat zich aandient, zonder vooraf te weten waar je uitkomt. ... Door inlevend waar te nemen, reflecterend te benoemen en ontwerpend te verkennen kun je jezelf voorbereiden om vrij te handelen, je vrije wil in te zetten. Je leert jezelf om in toekomstige situaties wakker te

zijn. Anders gezegd, om vanuit 'tegenwoordigheid van geest' te handelen.' Een belangrijk hoofdstuk in het boek gaat over het 'Ja zeggen'. Het overkomt mij zelf in deze bestuursvergadering. Ik heb een soort ingebouwde allergie voor regelingen. Vanuit de vrijheid van de individuele boer ligt het ook minder voor de hand je daar als BD-Vereniging mee bezig te houden. Had ik dat ingebracht (nee-zeggen tegen het punt van Piet), dan was er ongetwijfeld tijd verloren met 'getouwtrek' of we 'de mestwetgeving' wel of niet zouden behandelen. In plaats daarvan hebben we een heel effectief gesprek over wat Piet wil: duidelijk maken dat je met anders denken over bemesting een betere bodemvruchtbaarheid krijgt. Dat gesprek maakt voor mij nog eens duidelijk dat de BD-Vereniging wil inspireren in plaats van voorschrijven. Het gesprek dat ik liever niet wilde (maar waar ik ja tegen zeg) levert ook mij wat op.

Stilzetten

Het inlevend waarnemen, reflecterend benoemen en ontwerpend verkennen zijn werkwijzen die vragen om een pas op de plaats te maken. In dat stil zetten en kijken wat je voor je hebt, ontdek je wat je eigenlijk aan het doen bent, maar wat je nog niet wist, nog niet begreep. Die pas op de plaats maak ik nu zelf. Ik kijk even terug naar het schrijven van dit artikel. Ik had vooraf het idee dat ik wilde beschrijven waarom het zo belangrijk is om vanuit die wil te werken, met daarbij allerlei achtergronden hoe Albert tot die methode gekomen is, als een hommage aan Albert in de vorm van een wetenschap-

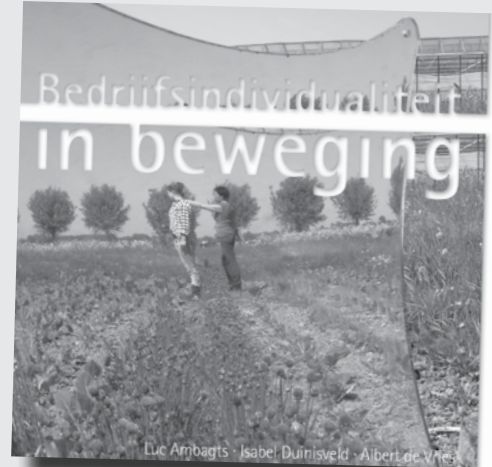
pelijke verantwoording, als iets wat mensen kan overtuigen waarom je het zo aan moet pakken. Het leek me een waardig en verdiend afscheid. Ik had er een voorstelling van hoe dat op papier eruit zou zien maar het lukte me niet dat op te schrijven. In plaats daarvan heb ik de bestuursvergadering als effect van Alberts inbreng beschreven. Een inbreng die hij op bescheiden en tegelijkertijd vasthoudende manier levert. Ik heb mijn voorstelling over hoe het eruit moet zien (het bejubelde portret) los kunnen laten en opgepakt wat op mijn pad kwam (de bestuursvergadering). Nu is het artikel een schets waarin de voorzitter nauwelijks voorkomt, en wat daarmee een passender portret van die voorzitter is: het effect van zijn initiatief.

O ja, en de vergadering was nog niet klaar. Een van de punten van Ruud hebben we ook nog besproken: Future-farmers. Ruud heeft ons geïnformeerd over dit initiatief van twee filmmakers. Zijn tweede punt, de juridische vormen vereniging en stichting in relatie tot BD-Vereniging en Stichting Demeter schuiven we door naar een volgende keer. "Dat wil ik nog wel eens driegeleed doordenken", zegt Ruud. En in de afsluitende terugblik op de vergadering - daar zetten we het vergaderen zelf even stil - zei Piet dat hij het waardeert zo vrijuit met elkaar te kunnen praten, zonder blad voor de mond of dubbele agenda's. "We hebben lekker vergaderd", zei iemand na afloop. "Nee, we hebben niet vergaderd, we hebben gewerkt", reageerde iemand anders. "Ja, dat bedoel ik, dat is écht vergaderen, het levert wat op."

Voorzitter, bedankt! ☺

Bedrijfsindividualiteit in beweging

Bij deze Dynamisch Perspectief is een extra uitgave gevoegd: **'Bedrijfsindividualiteit in Beweging'**. Albert de Vries doet daarin samen met Luc Ambagts en Isabel Duiniseveld verslag van het werken met bedrijfsindividualiteit tijdens de werkplaatsen voor BD-Landbouw, de GoodFoodMarch en de Boergondische maaltijden. De twintig bedrijfsimpressies hierin zijn voorzien van korte toelichtingen over de werkwijze. De uitgave is ook te bestellen via de website bdvereniging.nl bij 'publicaties' (€ 4,95 inclusief verzenden).

* Vanaf september organiseert de BD-Vereniging maandelijks een rondleiding op een bedrijf in Nederland of België met het thema bedrijfsindividualiteit. Kijk voor data en plaatsen op de website.

Albert de Vries, Thijs Schiphorst,
'GOH!'

**Onbegrepen gedrag
Bron van creativiteit,**

Academie voor Ervarend Leren,
ISBN 978-90-79185-00-9,
108 pag., € 16,20.

Te bestellen (in Nederland portovrij)
via www.academievoorervarendleren.nl

Albert de Vries
Thijs Schiphorst
'goh!'

Onbegrepen
gedrag

Bron van
creativiteit

Academie voor Ervarend Leren, Arnhem

BD-project in Colombia

'Dit is een culturele opgave'

Reinhild Schlooss en Ingo Mordhorst hebben een droom: midden tussen eindeloze vlaktes met suikerriet in Colombia zijn ze neergestreken om een BD-boerderij op te bouwen. Hun initiatief raakte bij Albert de Vries een snaar.

Tekst: Ellen Winkel / Foto's: Reinhild Schlooss en Ingo Mordhorst

November 2012

Tijdens een bijeenkomst in november vorig jaar van de *Vertreterkreis* (een groep van vertegenwoordigers van BD-landbouw uit allerlei landen die de jaarlijkse landbouwconferentie in Dornach voorbereidt), bogen de deelnemers zich in groepjes over de vraag hoe je elkaar internationaal kunt steunen. Albert de Vries zat bij Reinhild Schlooss in het groepje. "Zo'n gesprek wordt snel abstract", vertelt Albert, "maar ik wilde het concreet maken. Ik zat aan tafel met iemand die over een week naar Colombia zou vertrekken. Logisch dus om haar te vragen

wat zij nodig had." Reinhild bleek het gevoel te hebben er alleen voor te staan. Ze zocht naar manieren om hun project met anderen te verbinden. Wegens geldgebrek was het zelfs moeilijk om de ontmoetingsplek bij uitstek – de jaarlijkse conferentie in Dornach – bij te wonen. Albert bood vervolgens aan, dat de Nederlandse BD-Vereniging hen daarbij financieel kon ondersteunen.

Februari 2013

Ik ontmoet Reinhild en Ingo tijdens deze conferentie in Dornach. Bij de lunch vertellen ze hoe het hen vergaat bij de opbouw

van hun bedrijf. De oprichter van de vrijschool in de stad Cali, tevens eigenaar van honderd hectare suikerriet, heeft hun zestien hectare ter beschikking gesteld voor een boerderij vlakbij de heilpedagogische afdeling van de school.

Ingo is in Colombia opgegroeid en is dertig jaar boer geweest op BD-bedrijven in Duitsland. Hij heeft ook een aanstelling van twee dagen in de week gekregen op de suikerplantage, want de eigenaar wil die deels naar biologisch-dynamisch omschakelen. Het project is voor hem een aantrekkelijke uitdaging. Voor Reinhild echter, die ervaring heeft in de tuinbouw, was het een heel moeilijk besluit om de stap naar een onbekend continent te zetten. "De hele regio staat vol suikerriet, het is een eindeloze vlakte", vertelt ze. "Vanuit een vliegtuigje wordt Roundup (glyfosaat) gespoten tegen onkruid. Mensen wonen er niet meer, ze zijn

is dood. We willen hier leven terugbrengen, zowel in de bodem (het bodemleven) als in de regio (dat er weer mensen kunnen leven). Dit is meer dan alleen een bedrijf opstarten. Het is een culturele opgave."

Een groot probleem is, dat er bij de grond geen bedrijfsgebouwen zijn. Ze wonen een uur rijden verderop. Van het geld dat ze bij hun afscheidsfeest in Duitsland kregen om een koe te kopen, hebben ze een auto gekocht. Ze hebben wel drie koeien in bruikleen gekregen en mogen de helft van de melk en de kalveren houden. Helaas kwamen er alleen stierkalfjes.

Hun land grenst aan een rivier en er staan enkele bomen. Vanwege de brandende zon groeit gras alleen in de schaduw. In de weide hebben ze struiken en bomen geplant. Kool groeit in de schaduw van zonnebloemen, sla staat tussen de maïs. Maar een evenwichtig ecosysteem is er niet. Vogels die rupsen op-

men. Ze hebben de irrigatiebuizen uit de grond gegraven, het dak boven de tomaten afgebroken en de vier landarbeiders naar huis gestuurd. Ze verhuizen met hun project naar de stad Cali. Voorlopig kunnen ze in een huis terecht, waar ook ruimte is om werkplaatsen in te richten voor de heilpedagogische scholieren. Ze krijgen de beschikking over een tuin en hopen dat ze meer land kunnen pachten in de buurt.

De inspanningen voor de boerderij waren, ook financieel, niet meer op te brengen. Ook de reistijd die de scholieren moesten maken – dagelijks vier tot zes uur in de bus vanaf Cali – was problematisch. 'Een pijnlijk afscheid', schrijven ze, maar ze verheugen zich op de nieuwe mogelijkheden en zijn vol goede moed.

Albert de Vries ziet de voordelen van deze verrassende stap. "Heel moedig dat ze hun boeltje hebben opgepakt. Ik denk dat hun

verdreven. Overdag worden ze met busjes aangevoerd om op de plantages te werken. Na de oogst wordt het riet verbrand. Dan dwarrelt overal as neer."

Ook op het stuk waar ze nu sinds drie jaar groentes verbouwen, heeft meer dan twintig jaar suikerriet gestaan. Ingo: "De bodem

eten, ontbreken. "Van de ene op de andere dag kunnen rupsen of andere plaaginsecten een gewas vernietigen", verzucht Reinhild.

Mei 2013

Halverwege mei sturen Reinhild en Ingo een rondzendmail. Ze hebben een besluit geno-

persoonlijke initiatief nu gaat landen. Op de boerderij lukte het niet om de heilpedagogische afdeling en de landbouw met elkaar te verbinden. Dat komt nu bij elkaar."

Hoe het verder zal gaan? Daar komen we later in een Dynamisch Perspectief op terug.

Column BD-jong:

Guus van

Het ideale boerenbedrijf van...

Imhoff en Brigitta Hogenboom

BD-jong nodigt elk nummer een jongere uit voor een persoonlijke beschrijving van zijn of haar ideale boerenbedrijf. Guus van Imhoff en Brigitta Hogenboom (beide 23) doen eerst ervaring op. Later zien ze zich als veehouders op een levendige boerderij - met mooie machines, mooie bloemen en kinderen. *Tekst: Guus van Imhoff en Brigitta Hogenboom / Foto: Annette Harberink*

Nadat wij vorig jaar Warmonderhof hebben afgerond zijn we naar de Zwitserse Alpen vertrokken. Daar hebben wij een zomer lang met zijn tweeën boven op een berg koeien gemolken en kaas gemaakt in een koperen ketel boven een vuur.

Terug in Nederland zijn we langs verschillende BD-boeren gereden om te zien wat er gaande was in BD-Nederland. Zo vonden we toevalligerwijs werk op Gerbranda State, waar we een half jaar hebben gewerkt. Nu werken we sinds kort op KeizersRande, het nieuwe biologisch-dynamische melkveebedrijf in de uiterwaarden bij Deventer. Hier willen we voorlopig blijven. De eerste koe heeft net gekalfd, die we nu nog achter ons huis in een ketel melken. De stal met uitzicht op de IJssel wordt over een paar dagen opgeleverd. Dan zullen we de koeien beginnen te melken in de blinkend nieuwe 2x16 melkstal. Het is spannend en uitdagend om te werken op zo'n nieuw project.

Je kunt met de dag zien hoe het bedrijf vorm krijgt en daar is voor ons als medewerkers ruimte om in bij te dragen. Vanuit hier willen we ons verder ontwikkelen richting onze eigen ideale boerderij.

Wanneer we samen zo eens dromen over dit ideale bedrijf komen de volgende onderwerpen vaak aan bod: een gemengd bedrijf waarin we als veehouders samenwerken met één of meerdere families die de akkerbouw/tuinbouw verzorgen. Of een veehouderijbedrijf versierd met diversiteit. De basis wordt gevormd door een stabiel en goed lopend melkveebedrijf. Hierbij noemt Guus dan ook meestal een aantal zeer bepaalde machines of trekkers die daarvoor idealiter beslist aanwezig moeten zijn. De diversiteit en eigenheid wordt gevormd door bijvoorbeeld een innovatieve hooidrogerij met verwerking van eigen hooikaas, bijenteelt en natuurbeheer. Hierbij maakt Brigitta zich er dan zeker van dat er ook genoeg

bloemen en een paar fruitbomen aanwezig zullen zijn, omdat ze zo van bloesem houdt. Wat tijdens dit dromen in ieder geval altijd terug komt voor ons beiden is dat er op ons ideale bedrijf kinderen opgroeien. Die wens lijkt nu al in vervulling te gaan: midden juli verwachten we een kindje.

Hoe ons ideale bedrijf er werkelijk uit zal komen te zien, ligt eigenlijk voor een groot deel ook nog open. Het kunnen geiten zijn die we melken, het kunnen 80 koeien zijn of 40, het kan op het zand zijn of op het veen. Boer worden, biologisch-dynamisch, omringd door levendigheid en daarbij samen stralen in één bedrijf, dat is onze wens. En hoe we dit bereiken of wat het precies wordt, daarvoor moeten we met ons boerenverstand en creativiteit inspelen op de kansen en mogelijkheden die zich aanbieden. ☺

Wil jij ook zo'n column schrijven?
Mail dan naar bdjong@bdvereniging.nl

Fransse preparatenmakers

35.000

hoorns

vullen

Willem Bongers van de preparatengroep van de BD-Vereniging bracht vorig jaar een bezoek aan Pierre en Vincent Masson, de grootste preparatenmakers in Frankrijk. *Tekst: Willem Bongers / Foto's: Johanna van Dijk*

Vader Pierre en zoon Vincent Masson beheeren een preparatendepot, adviseren en geven cursussen, vergelijkbaar met de familie Von Wistinghausen in Duitsland. Ook stellen ze een zaai kalender samen en geven die zelf uit (zie www.biodynamie-services.fr).

In het laatste weekend van oktober vorig jaar vond er een preparatenbijeenkomst plaats voor een dozijn Zwitserse boeren en tuinders, georganiseerd door Demeter Suisse. De dag ervoor waren er Franse BD-boeren bij de Massons geweest om gezamenlijk preparaten te maken. Ook gangbare wijnbouwers tonen belangstelling voor het gebruik van BD-preparaten: ze zien dat de bodem levendiger wordt en dat de stand van blad en loten vitaler oogt. Ook proeven ze dat de kwaliteit van de wijn toeneemt.

De woonhuizen van de Massons en het depot en het kantoor liggen in de zuidelijke Bourgogne bij het dorpje Chateâu in de buurt van Cluny. Dit is een heuvelachtig gebied met een grondsoort die grotendeels uit klei en leem bestaat, maar deels ook zanderig is. Het is een oud cultuurlandschap met wat bos, veel heggen en terrassen die in de Middeleeuwen door monniken met de spade zijn gevormd.

Als je van Cluny naar het hoger gelegen Chateau rijdt, kom je langs het Domaine de Saint Laurent, waar wij konden overnachten. De Massons werken nauw samen met dit BD-landgoed van 130 hectare, dat deel uit maakt van het Franse Terre de Liens, een vergelijkbare organisatie als Stichting BD-grondbeheer in Nederland. Van oorsprong waren dit ongetwijfeld landerijen van moederabdij Cluny, waar honderden kloosters in heel Europa bij zijn aangesloten. Op Domaine de Saint Laurent werken vier boeren samen in een maatschap. De veeboer gaf ons een rondleiding. Er is akkerbouw, een winkel, een maalderij, tuinbouw, melkveehouderij, kaasmakerij, bakkerij, vleesvee (Charolais), varkens, een ontvangstzaal en ruimten voor logies.

Koemestpreparaat

Pierre en Vicent Masson zijn toegewijde, gewetensvolle preparatenmakers. In de tuin bij Les Crêts, zoals hun huizen bij het dorpje Chateau heten, hebben ze een warme, bijzondere en aangename sfeer van schoonheid en zuiverheid gecreëerd. Voor het opvangen van regenwater hebben ze iets speciaals ontwikkeld: met behulp van een bascule stroomt het eerste (dak/hemel)water dat veel stof bevat weg en vervolgens loopt het schonere water via een zandfilter in tonnen of cisternen.

Voor het koemestpreparaat (500) wordt een groot formaat hoorns van vleesvee gebruikt van circa 25 cm, waar ze zuinig mee om springen. Na de slacht of na gebruik borstelen ze de hoorns schoon met water en laten ze in houten kratten uitdruipen. Bij het vul-

Na sproeien met valeriaan kan het gewas beter omgaan met extreme temperatuurverschillen

len mag er geen bloed of vuil meer aan zijn. Een worststulpmachine die ze met een zwen-gel kunnen bedienen, doet dienst om de hoorns met stroloze mest te vullen, een dikke pap waar een lepel in rechtop blijft staan. De hele dag door waren ze aan het vullen en ingraven, meerdere dagen lang, in het totaal ongeveer 35.000 hoorns. Er werken circa acht medewerkers en ook acht seizoenwerkers mee.

Op een lager gelegen terras graven ze de hoorns in op een diepte van circa anderhalve meter, 8 of 10 lagen boven elkaar met mooie rulle aarde ertussen. De hoorns liggen plat op de aarde zonder elkaar te raken. Dakplaten boven de kuil bieden bescherming bij zware regenval. Bij droog weer worden ze weer weggehaald.

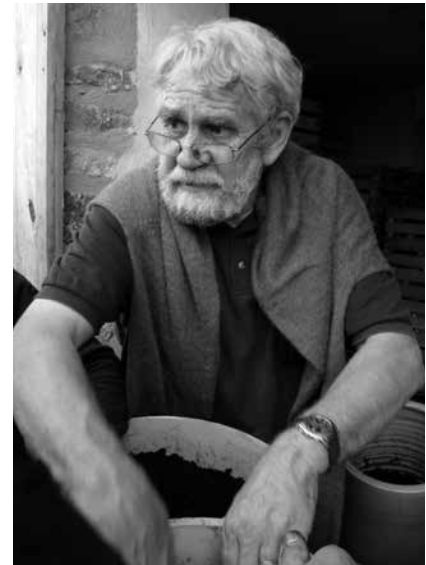
Na het opgraven in de lente wordt het preparaat uit de hoorns gehaald en vochtig bewaard als een diepzwarte brei in vierkante keramische vaten in turfkisten. Masson benadrukt dat deze levende, vloeibare massa zich in een colloïdale toestand bevindt. Zijn verklaring is dat vaste deeltjes in vloeistof blijven zweven, omdat zwaartekracht in levende vloeistof is opgeheven, zoals in bloed of yoghurt.

Naar voorbeeld van de Australiër Podolinsky wordt een gedeelte van deze mest, die

gedurende de winter in hoorns begraven is geweest, met compostpreparaten geprepareerd. Dit levert het zogenoemde preparaat 500p op: een soort overtreffende trap, voor de echte fijnproevers.

Compostpreparaten

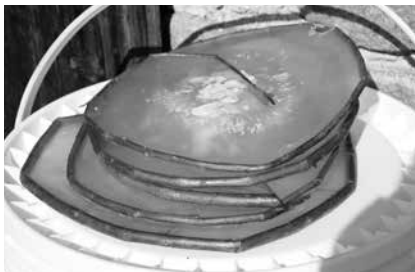
Bij de bloempreparaten is het de Massons echt te doen om de bloemen, alle stelen

*Pierre Masson,
de Franse BD-preparatenmaker*

worden zorgvuldig verwijderd. Ook bij het brandnetelpreparaat gebruiken ze alleen het blad zonder steel. Voor het kamillepreparaat (503) worden verse dunne darmen gebruikt. De gedroogde bloemen worden eerst vochtig gemaakt. Ze graven het preparaat in in Marokkaans aardewerkpotten met gaten, waar geen muis doorheen kan.

Zulke potten worden ook voor het paardenbloempreparaat (506) gebruikt. Het vliesgedeelte van de darmscheil, dat de spiraalomloop van de darm heeft gevolgd, wordt zodra de koe is geslacht van de darm afgesneden en aan een gekromde wilgentwijg geregen. Tot het gebruik wordt het zo, gespannen op de tak, bewaard. Voor het vullen spoelen ze het dunne, transparante vlies met water schoon en vouwen dan de paardenbloemen erin. Naald en draad komen er niet aan te pas.

Darmscheil wordt gespannen om een wilgenteen gedroogd

De eikenschors (505) wordt na vermalen als brei met een trechter in de met water schoongespoelde koeschedel gedaan. De schedels gaan in een kuipvormige kuil, waarvan de bodem is verhard met stenen. Hierop

worden de schedels naast elkaar neergelegd en bedekt met bladcompost. Eén of tweemaal per week laten ze hier water doorheen en overheen stromen van het dak en uit een cisterne die regelbaar is met een kraan. Om het preparaat er weer uit te halen wordt de schedel open gezaagd; eenmalig gebruik dus. Masson benadrukt niet het benutten van het hersenvlies maar het bot. Het gaat hem om het kalkproces: de bot- en schorskalk.

Over het duizendbladpreparaat (502) zijn in vergelijking met 'onze' praktijk geen bijzonderheden te melden, maar wel over het valeriaanpreparaat (507). Ze doen de valeriaanbloesem in een halfvolle fles met water (dat ze speciaal uit een granietbron in de buurt halen) en hangen die acht tot vijftien dagen in halfschaduw in het geboomte. Vervolgens wordt het goudgele aftreksel gefilterd en als sproei-preparaat in onder andere wijngaarden gebruikt. In de lente, als de nachten koud zijn en het overdag al 30°C is, raken de planten onder stress. Door deze 507 te sproeien kunnen planten beter met extremen omgaan. Voor dit doel wordt telkens een vers aftreksel gemaakt en dus nooit lang van te voren, zoals ons geperste valerianaansap. Het verse aftreksel wordt een uur in water geroerd en direct over het gewas gesproeid.

Het was erg interessant hier en daar een andere aanpak te zien. Wij menen in de Lage Landen dat vocht, en dus soms schimmel, een probleem vormt voor de preparaten. Wij werken met droge kamille en eikenschors, terwijl zij het juist nat maken. Hier midden in Frankrijk blijkt schimmel geen probleem en vinden ze de vochtigheid juist wenselijk. ☺

Overdracht van de preparatenproductie Dank aan Jola, Willem en Adrie!

Tekst en foto: Luc Ambagts

Ruim tien jaar maakte de preparatenwerkgroep voor de BD-Vereniging de biologisch-dynamische spuit- en compostpreparaten. Ze maakte duizenden porties per jaar voor moestuinders, startende BD-bedrijven en bedrijven die de productie van de BD-preparaten nog niet zelf konden verzorgen. Op 2 juli 2013 droeg de werkgroep de productie en verkoop van preparaten over aan Gineke de Graaf van De Groenen Hof in Esbeek. Gineke nam de voorraad, bewaarkisten en ander materiaal over van de BD-Vereniging. Zij zal de verkoop van de preparaten als een nevenonderdeel van haar bedrijf gaan verzorgen.

In het voorjaar waren Jola Meijer, Willem

Gineke de Graaf (met sjaal) neemt de preparatenproductie over van de preparatengroep, vlnr Willem Bongers, Jola Meijer en Adrie Maas

Bongers en Adrie Maas bij Gineke op De Groenen Hof. Daar groeven ze samen de eerste koehoorns met poederfijn gemalen kiezel in. In het najaar wordt dit kiezelpreparaat opgegraven. Dan zullen ook de andere preparaten op De Groenen Hof een plek krijgen. Het bestuur van de BD-Vereniging is blij dat op deze manier de beschikbaarheid van de preparaten gewaarborgd is. De manier van bestellen wijzigt voorlopig niet. De bestellingen via de website van de BD-Vereniging worden door Gineke afgehandeld. Ook het telefoonnummer blijft gewoon in gebruik (06-47235401, voicemail). Voor contact per email kun je voortaan het adres groengraaf@gmail.com gebruiken. Het oude

emailadres van de preparatenwerkgroep komt op termijn te vervallen. Omdat de productie en verkoop nu bedrijfsmatig voortgezet wordt zal per 1 juli bij de prijs 6% BTW gerekend worden.

Voor de BD-Vereniging markeert dit het einde van een periode waarin sterk is gestimuleerd om preparaten op bedrijven zelf te maken. De drie leden van de preparatenwerkgroep hebben daaraan een grote bijdrage geleverd. Tegelijkertijd hebben ze met trouw en nauwgezetheid de beschikbaarheid van preparaten gegarandeerd. Voor ieder van hen heeft dit werk een eigen vervolg.

Jola Meijer

"Ik ga zo 500 roeren op Kraaybeekerhof", vertelt Jola Meijer door de telefoon. Haar betrokkenheid bij het produceren van preparaten is verschoven naar een betrokkenheid bij het toepassen ervan. Geografisch is het maar een miniem verschil van het depot bij De Wederkerigheid naar de tuinderij van Kraaybeekerhof, beiden in Driebergen. Als 'Preparatenmeisterin' gaat ze het preparatenwerk op het landgoed verzorgen en er anderen voor enthousiastmeren.

Willem Bongers

Voor Willem Bongers is de grootste zorg hoe in de toekomst de post van de internationale werkgemeenschap rond de preparaten hem blijft bereiken. Op zijn woonboot in Gouda is hij verstoken van e-mail verkeer. Vanuit het kantoor van de BD-Vereniging richten we een mail2post-service in: Willem blijft per brievenpost de verbinding met het internationale werk verzorgen.

Adrie Maas

"Net een heel inspirerend bezoek gebracht aan het Pfeiffer Centre in Spring Valley. ... Het was mooi dat ik net bij de valerianapluk aanwezig was en de compostering", schrijft Adrie Maas vanuit Amerika. Na haar reis gaat ze verhuizen naar Zeeland. De agaathschijf voor het fijnste vermalen van kiezel krijgt ze van de BD-Vereniging mee. Dat is een innovatie die ze van Pierre Masson heeft overgenomen en waar ze graag nog verder mee experimenteert. ☺

'Opeens viel het kwartje'

In hoeverre vormt de serie lezingen die Rudolf Steiner in 1924 hield, de Landbouwcursus, een inspiratiebron voor boeren, tuinders of onderzoekers anno 2013?

Deel 3: **Arie de Winter** (59), sinds 1981 tuinder in Oostvoorne (ZH).

Tekst: Gineke de Graaf / Foto: Lottje Stijger

"De Landbouwcursus was het eerste antroposofische boek dat ik las. Ik vond het niet erg toegankelijk en had dan ook niet direct het gevoel 'dit is het'. Ik heb het wel helemaal doorgewerkt. De eerste jaren als tuinder keek ik er zelden in. Heel af en toe zocht ik naar aanknopingspunten als ik een probleem had."

"Begin jaren negentig deed de BD-Vereniging een oproep: probeer bedrijfseigen zaad te ontwikkelen. Ik begon enthousiast met bloemkool en koos voor uitgangsmateriaal van een bestaand zaadvast ras, maar ik

oogstte bedroevend weinig zaad. Had ik de verkeerde planten geselecteerd om te laten bloeien? Ik probeerde het een jaar later opnieuw. Geen verbetering. Zo herhaalde ik het nog een paar jaar, maar kwam geen steek verder."

"In die tijd speelde er nog een ander probleem: in de kas die ik huurde had ik veel last van veenmollen. Ik wist dat er in de Landbouwcursus iets stond over verassen ter bestrijding van ongedierte en onkruid en zocht dat op. Op blz. 144 las ik: 'En omdat er in de natuur voor veel dingen een cyclus van vier jaar bestaat, zullen we zien dat na het vierde jaar het bewuste onkruid, dat we jaarlijks zo behandelen door die 'peper' uit te strooien, op deze akker niet meer voorkomt'. In mijn gedachten verbond ik die vierjarige cyclus met mijn bloemkoolzaadvraagstuk en opeens viel het kwartje: ik moest die bloemkool vier jaar de tijd geven om tot goede, bedrijfseigen zaadvorming te komen. Dus heb ik dat hele kleine beetje zaad dat ik wél oogstte, het volgende jaar weer uitgezaaid. Dit herhaalde ik enkele jaren en de opbrengst nam inderdaad toe. Na vier jaar was die op een goed niveau. Sindsdien teel ik mijn eigen bloemkoolzaad."

"Ook al begreep ik er niet veel van, toch heb ik altijd de preparaten gebruikt. Wat moti-

veerde mij daartoe? Tja, toch het gevoel dat daar zin in steekt, ook al 'pak' ik die nog niet. Ik handel wel vaker vanuit intuïtie. Als ik bijvoorbeeld de bloemkolen selecteer die zaad gaan dragen, kijk ik naar hoe ze groeien, hoe ze eruit zien. Soms is het uiterlijk van een bloemkool volgens de voorschriften goed, maar kies ik 'm toch niet, gewoon vanuit een gevoel: die staat me wel aan, die niet. Wat de preparaten betreft dacht ik: het niet snappen, dat moet ik maar een tijdje uithouden. Als ik ze niet gebruik, krijg ik er zeker geen verhouding toe."

"Ten tijde van de BSE-crisis werd het gebruik van organen verboden. Dat gaf een extra noodzaak om te snappen waarom de preparaten juist op die manier gemaakt moesten worden. Met de Zeeuwse BD-boeren - we maken al heel lang samen preparaten - gingen we toen opnieuw in de Landbouwcursus zoeken. Ook experimenteerden we met alternatieven, maar die bleken niet overtuigend. Ook het 'snappen' lukte nog niet."

"Sinds enkele jaren neem ik deel aan een oefengroep om te leren waarnemen: het herkennen van vormkrachten of levenskrachten. Dit is voor mij wel een ingang om meer verbinding met de preparaten en inzicht in de werkzaamheid te krijgen. Dat ik al die jaren met de preparaten gewerkt heb, werkt

Arie de Winter gaat de bloemkoolplantjes, die hij vanuit bedrijfseigen zaad zelf heeft opgekweekt, uitplanten

nu als een soort ferment of compost op dit leren waarnemen. Daarom ben ik nu dankbaar dat de verplichting er was. Het is een bewustwordingsproces: ik kan nu beleven dat de werking van de preparaten zich afspeelt in het gebied van de vormkrachten. In de toekomst zal dit steeds concreter worden en dat maakt mij enthousiast. Mijn indruk is dat het gewas meer in balans blijft door het gebruik van preparaten. Het kan zich beter uiteenzetten met wisselende omstandigheden en is dus stressbestendiger. De gewasontwikkeling is evenwichtiger. Dit werkt volgens mij door in de voedingskwaliteit. De voedende kwaliteiten zijn meer in balans en kunnen 'waardevrij' hun weg in het menselijk lichaam vinden, zodat je als mens ermee kan doen wat je opdracht is."

"Het leren waarnemen van vormkrachten biedt voor mij het mooie perspectief, de belofte, dat ik uiteindelijk zelf kan vaststellen: wát heeft mijn bedrijf nodig aan preparatengebruik? Het begin is er: ik ervaar een verschil op mijn land voor en na het gebruik van preparaat 500 en 501. Dat zit 'm in stemming, in licht, in ijle indrukken. Zo leer ik bijvoorbeeld ook de vormimpressie van duizendblad kennen. Niet van duizendblad in het algemeen, maar van déze duizendblad die bij mij groeit." 🍷

In India is de koe heilig omdat haar melk menselijke spirituele vermogens voedt. In de antroposofie wordt veel waarde gehecht aan melk, omdat melk ondersteunend werkt bij het maken van een verbinding tussen hemel en aarde. Met name de melk die een koe ons schenkt. Toch zijn er steeds meer mensen allergisch of intolerant voor koemelk. Moderne koeien produceren bijna 8000 liter melk per jaar. Van schenken kun je niet meer spreken. De koeien worden gebruikt als melkmachine. Allergieën en veel intoleranties worden veroorzaakt door het niet goed kunnen verteren van eiwitten. Wat is er gebeurd met de kwaliteit van de eiwitten in koemelk?

Exorfinen

Op de website van Natuur Diëtisten Nederland (natuurdietisten.nl) lees ik dat moderne koeienrassen, zoals Holsteiners, melk geven met een andere eiwitsamenstelling dan oude koeienrassen, zoals de Guernsey en de Deense en Duitse Jersey. De caseïne (een eiwit) in de melk van de meeste hoog productieve koeienrassen bevat veel meer exorfinen. Exorfinen zijn peptiden, kleine ketens van aminozuren, die ontstaan bij het afbreken van caseïne. Het zijn opiaat-achtige voedingsstoffen die de werking van de lichaamseigen endorfine kunnen afremmen. Wanneer dat het geval is, zijn mensen gevoeliger voor stress en zintuiglijke prikkels. Deze vorm van hyper-sensitiviteit kan allerlei psychische en lichamelijke klachten veroorzaken zoals depressie, auto-immuunziekten en astma. In een gezonde situatie

Eiwitkwaliteit in m

Tegenwoordig zijn er veel mensen gevoelig voor koemelk. Hoe zit het met de kwaliteit van de eiwitten in melk van vroeger en nu? Wat is het verschil met geiten- en schapenmelk? Paardenmelk en kamelenmelk lijken een goed alternatief. Wat zijn de voor- en nadelen van deze exclusieve en exotische melk? *Door natuurvoedingskundige Ilse Beurskens – van den Bosch*

heeft het lichaam beschikking over specifieke enzymen die de exorfinen kunnen afbreken. Maar een overmaat aan exorfinen, chemische stoffen en stress kunnen dit proces verstoren.

Ik heb niet kunnen achterhalen of de melk van oude Nederlandse rassen, zoals blaarkoppen en lakenvelders, ook weinig exorfinen bevat.

Rauw

Ik vroeg Ton Baars, wetenschappelijk onderzoeker, naar de kwaliteit van melk en naar zijn ideeën over melk met meer exor-

finen. Ton: "Wij hebben testen gedaan met hoog-allergische, jonge kinderen. Op basis van wetenschappelijk inzicht leid ik af dat rauwe melk ongeacht de herkomst beter wordt verdragen dan gepasteuriseerde melk, ook beter dan gepasteuriseerde melk met minder exorfinen. Dit is ook terug te zien in de geschiedenis. Het fokken met Holsteiner koeien met als doel meer melk te produceren, is al in 1900 begonnen. De melk van deze koeien bevat meer exorfinen. Toch zijn er pas in de jaren 60 en 70 van de vorige eeuw aanzienlijk meer allergieën ontstaan. Dit is de tijd waarin de pasteurisatietechniek

elk

veranderde en de temperaturen verhoogd werden. Ik heb niet het idee dat exorfinen zelf de oorzaak zijn van de genoemde klachten, maar een slechte functie van de darm en darmflora die de exorfinen niet goed kunnen verteren. Wellicht heeft pasteuriseren een negatief effect op de werking van exorfinen. Dat zou onderzocht moeten worden."

Alternatieven

Beta-caseïnes, zoals beta-lactoglobuline, zijn de eiwitten in koemelk waar tegenwoordig veel mensen gevoelig op reageren. Deze

eiwitten zitten in alle koemelk, ongeacht welk ras. De eiwitsamenstelling van geitenmelk en schapenmelk is anders dan die van koemelk, maar de samenstelling lijkt wel op elkaar. Sommige mensen met een intolerantie voor koemelk kunnen geiten- of schapenmelk beter verdragen omdat de melk over het algemeen iets lichter verteerbaar is. Mensen met koemelkallergie zijn meestal ook gevoelig voor geiten- of schapenmelk. De eiwitsamenstelling van paardenmelk en kamelenmelk is echter heel anders dan die van koemelk. Daardoor zijn zowel paarden- als kamelenmelk hypoallergeen, wat wil

zeggen dat de kans klein is dat de melk een allergische reactie oproept.

Wanneer je in Nederland rauwe koemelk koopt, is dat dagverse melk die wisselend houdbaar is. Koemelk kun je niet invriezen omdat de structuur van de eiwitten dan verloren gaat. Bij paardenmelk en kamelenmelk is dat niet zo. Daar blijft bij invriezen de eiwitstructuur behouden. Dat heeft een praktisch voordeel. Zowel paarden- als kamelenmelk wordt rauw ingevroren. Zo kun je rauwe melk langer houdbaar maken en op meer plekken verkopen dan op de boerderij. Ingevroren rauwe melk behoudt veel levenskracht en werkzame enzymen, ook al gaan er wel krachten verloren. Het is geen verse melk meer.

Paardenmelk en kamelenmelk

In 1989 kwam de eerste paardenmelkerij in Nederland. Nu zijn er meerdere paardenmelkerijen verspreid door het land. De meeste hebben een webwinkel waar je hun producten kunt bestellen. Het gaat vooral om huidverzorgingsproducten, maar veel webwinkels verkopen ook paardenmelk. Op de websites van de melkerijen staat te lezen dat paardenmelk niet alleen hypo-allergeen is, maar ook stoffen bevat die goed zijn voor ons maag-darmstelsel en een gunstig effect hebben op onze darmflora. Het wordt aangeprezen als natuurlijke pro-biotica. Paardenmelk wordt als kuur verkocht bij verteringsproblemen, huidproblemen en voor meer vitaliteit. Je kunt de melk ingevroren, in poedervorm en in tabletten kopen.

Sinds 2007 kun je ook voor kamelenmelk kiezen. In Berlicum is 'Kamelenmelkerij Smits'

gevestigd die haar melk op veel plaatsen in Nederland verkoopt. Op de website kamelelmenk.nl lees ik de vele voordelen van deze exotische melk. Kamelenmelk bevat enkele voedingsstoffen die een belangrijke rol spelen bij het voorkomen en behandelen van ontstekingen, zoals een hoge concentratie ontstekingsremmende eiwitten die goed zijn voor maag- en darmklachten. Kamelenmelk is een natuurlijk pro-bioticum, dat de gezonde bacteriën in de darmflora voedt.

Ik vroeg Johannes Kingma, antroposofisch diëtist, naar zijn ervaringen met paarden- en kamelenmelk. Johannes: "Ik ben onbekend met kamelenmelk, maar ik ken goede resultaten met paardenmelk bij allergieën. Ook koemelk is licht pro-biotisch. De probiotische werking van melk is afhankelijk van de flora op de boerderij. Wanneer je echt een pro-biotische melk wilt gebruiken, zijn de zure melkproducten aan te raden. Dit geldt ook voor paardenmelk en waarschijnlijk ook voor kamelenmelk."

Johannes vertelde ook dat hij onderscheid ervoer tussen patiënten met en zonder allergie als het gaat om de verdraagzaamheid van rauwe melk. "Rauwe melk is beter verteerbaar dan gepasteuriseerde melk. Maar wanneer er sprake is van een immunologische reactie (allergie), ben ik voorzichtig met rauwe melk. Mijn ervaring is dat het immuunsysteem goed verhitte melk beter kan verdragen. Dat is logisch want dan is de melk minder vitaal. Ik adviseer dat overigens meestal niet. Beter vind ik het wanneer cliënten de rauwe melk heel langzaam leren kennen zodat ze uiteindelijk de melk met al haar kwaliteiten goed kunnen opnemen."

Zenuw-zintuig-dier

Paarden- en kamelenmelk worden niet alleen gebruikt bij allergieën en intoleranties. Vanwege de vele positieve eigenschappen wordt gedacht dat deze melk een positieve rol kan vervullen bij het voorkomen en genezen van veel Westerse ziekten. Dit wordt ook wetenschappelijk onderzocht. Als deze melk inderdaad een plek verdient in ons dagelijks menu, dan vraag ik me af wat dit betekent op het niveau van voedingskrachten. Rudolf Steiner waardeerde de melk van de koe omdat de koe een uitgesproken stofwisselingsdier is. Alles aan het dier staat in het teken van de vertering, dus van het maken van mest en melk. Met haar vier magen, haar 50 tot 60 meter lange spijsverteringskanaal en haar volledige aandacht naar binnen gericht, is zij een echte uitblinker. Tom van Gelder, voormalig docent aan Warmondshof, heeft een studie gemaakt van alle zoogdieren en ze ingedeeld in stofwisselings-ledematen dieren, hart-long dieren en

Kijkt men eens naar de vertering van de koe.

Dat is mooi,

Dat is geweldig,

Dat is iets ongelooflijk geestelijks.

Rudolf Steiner

zenuw-zintuig dieren. Zijn studie is gebaseerd op het werk van Wolfgang Schad en is overzichtelijk weergegeven op internet, zie www.dynamisch.nu.

Daar staan de kamelen, herkauwers net als koeien, nauwkeurig omschreven. Evenzo de paarden, geen herkauwers maar grazers met maar één maag. Zowel kamelen als paarden hebben volgens Tom overeenkomsten met knaagdieren, zenuw-zintuig dieren bij uitstek. Kamelen dragen een voedselvoorraad met zich mee in de vorm van een bult met vet. Deze vorm van hamsteren zie je ook bij knaagdieren. Door speciale filteringstechnieken in de neus bij het in- en uitademen kunnen kamelen lang zonder water. Ze hebben lange poten, een lange nek en lopen ze op eeltkussens. Het zijn bij uitstek dieren die lang kunnen lopen onder slechte omstandigheden. Kamelen zijn wakkere dieren. Je kunt ze iets aanleren net als een paard. Zoals ik het begrijp kun je daar uit afleiden dat kamelen en paarden verhoudingsgewijs een grotere herseninhoud hebben dan bijvoorbeeld een koe. Ze zijn om al deze eigenschappen gedomesticeerd en goed te gebruiken als last- of rijdier. Daarnaast geven ze melk en vlees. Kamelen hebben drie magen die minder goed ontwikkeld zijn dan bij de koe. Tom heeft het over een onvolledig gespecialiseerd spijsverteringskanaal. Bij een koeiengebit ligt de nadruk op de kiezen. Bij kamelen en paarden vallen de snijtanden op, net als bij knaagdieren. Door deze kenmerken ziet Tom kamelen en paarden als stofwisselingsdieren met sterke zenuw-zintuig eigenschappen.

Naast bovengenoemde verschillen hebben

paarden en kamelen ook geen hoorns. Binnen de antroposofie worden de hoorns van een koe als stuworganen gezien omdat de vormkracht van de kop zich niet naar buiten toe manifesteert, zoals bij een gewei, maar naar binnen toe. Door de van binnenuit tegengehouden groei kracht bij de hoorns, ontstaat er in de darmen een versterking van de aanwezige vermogens. Uit bovenstaande zou je kunnen afleiden dat paarden- en kamelenmelk iets missen van het geestelijke van koemelk, waar Rudolf Steiner over sprak, omdat deze dieren niet met haar hele wezen aan het verteren zijn. Ik vraag me ook af welke kwaliteit de zenuw-zintuig eigenschappen aan de melk toevoegen. En of dat

een welkome kwaliteit is in onze maatschappij vol prikkels of juist niet.

In de praktijk

Ik heb een aantal paardenmelkers gesproken. Hun paarden krijgen gras en hooi te eten, maar ook een geconcentreerde aanvulling om meer melk te produceren. Ofwel in krachtvoer ofwel in de vorm van extra vitaminen en mineralen; bij de ene soms en bij de ander het hele jaar door. Dat zijn gangbare

paardenmelk wilt uitproberen, kies dan een melkerij die haar paarden goed en natuurlijk verzorgt.

Ook de kamelen in Berlicum krijgen gangbare krachtvoerbrokjes te eten. Bij kamelen gaat dat mij nog meer aan het hart. Wat gebeurt er met een kameel en haar melk wanneer zij krachtvoer krijgt in plaats van dat zij onder extreme omstandigheden leeft, met weinig en dor voedsel, weinig water en met grote temperatuurverschillen moet omgaan? Want daar is ze tenslotte op gebouwd. Dat is haar kracht. Juist vanuit de BD-gedachte, waarbij het belangrijk is een dier naar zijn eigenheid te houden, is het de vraag of dit in Nederland wel kan.

Wanneer je vanwege allergie, intolerantie of om je gezondheid te versterken of te behouden rauwe koemelk wilt drinken, dan kun je dat kopen bij de boerderij. Het is aan te raden een veehouder te kiezen die hygiënisch werkt en zijn melk op besmetting met ziektekiemen controleert. De boer is verplicht om je erbij te vertellen dat je de melk eerst moet koken voordat je haar drinkt. Dit geldt ook voor paarden- en kamelenmelk. Of je dat vervolgens ook doet, is je eigen verantwoordelijkheid. De Ayurvedische, klassiek Indiase, voedingsleer adviseert onbewerkte melk kort voor gebruik te koken. Volgens deze leer worden de eiwitten in gepasteuriseerde melk door onvolledige verhitting gedeeltelijk en tot in elkaar verwarde spiralen afgebroken. Enzymen kunnen zich moeilijk aan deze peptiden hechten. Door het koken wordt de melk in kortere aminozuurketens afgebroken wat de melk juist lichter verteerbaar maakt. Door rauwe melk te kopen, kun je deze manier uitproberen. ☺

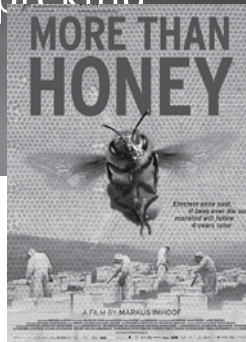
Kookworkshop

Op zaterdag 24 augustus geeft Ilse Beurskens – van den Bosch in Heerhugowaard een kookworkshop over eiwitten in onze voeding. Wat zijn de voor- en nadelen van de verschillende eiwitproducten waar we uit kunnen kiezen? We kijken hierbij naar het 4-ledig mensbeeld en we gaan zelf kaas maken. Voor meer informatie: 072-5644752 of contact@voedsaam.nl

Dynamisch Perspectief

DVDbespreking

More than
honey

Regie: Marcus Imhoof.
Draait in filmhuizen.
96 minuten. Dvd te
bestellen bij bijv.
dewerkbij.nl (€23,95)

Tekst: Ellen Winkel

De film *More than Honey* opent met een schermvullend beeld van een koninginnencel, waar net een jonge koningin uit kruipt. De Zwitserse regisseur Marcus Imhoof maakt close-up opnames in de bijenkast met behulp van camera's die ook bij medisch intern onderzoek gebruikt worden. Ook volgt hij vliegende bijen met 'drones', minihelikopters die met een minicamera zijn uitgerust. Zo zien we hoe een jonge koningin omhoog vliegt met een sliert darren achter haar aan en zijn we van dichtbij getuige van de paring van koningin en dar. De grootvader van Imhoof is een traditionele imker op een

prachtige Zwitserse bergalm. Hij koestert zijn traditionele ras, de Zwarte Bij. Als hij bijen bespeurt met gele strepen op het achterlijf, een kenmerk van het veel gekweekte Carnica-ras, zoekt hij de koningin uit de kast, wijst haar terecht om haar ontrouw en snijdt haar dan resoluut doormidden met zijn duimnagel. Darren zijn kennelijk van de andere kant van de berg aan komen vliegen, waar een imker zit met Carnica's. Het contrast met de Amerikaanse groot-imker John Miller, die meer dan tienduizend volken heeft, is groot. Zijn bijen staan in de amandelplantages in Californië – kilometers lange vlaktes waar alleen maar amandelmomen staan. De teler spuit

fungiciden over de bloeiende bomen. Sommige bijen vallen daardoor dood van de bloemen af. Miller vertelt dat er over twee tot drie weken veel sterfte zal zijn, wanneer de jonge bijen zullen uitlopen die nu larf zijn. Waarom in hemelsnaam wil een imker daar zijn bijen plaatsen? Miller: "We hebben hier vierduizend volken staan, voor 150 dollar per volk. Dit levert mij 600.000 dollar op. That's real money." Na de bloei worden de kasten in grote vrachtwagens geschoven en duizenden kilometers door de VS gereden naar andere bloeiende gewassen. Dat de groot-imker een volk niet als een eenheid behandelt, blijkt uit de filmbeelden waar John Miller en zijn medewerkers alle kasten tegelijk openen: ze oogsten de raten met honing en hangen raten met larfjes en stuifmeel uit de verschillende kasten samen op een groot rek. Bijen zijn hun volk kwijt en hangen massaal in een enorme kluit aan het afdak. Vervolgens vullen de imkers kasten met raten en een paar handenvol bijen. Later doen ze er een koninginnencel

bij uit een doos die helemaal vol zit met koninginnencellen. Een paar kilo antibiotica wordt in een emmer geroerd en toegevoegd aan de suikeroplossing in een tankwagen. De nieuwe 'volken' krijgen een plens van dit voer mee, en kunnen weer aan het werk. Pure bio-industrie. Minstens zo bizar is de regio in China waar vanwege het hoge bestrijdingsmiddelengebruik geen bijen en andere bestuivers meer leven en waar karrenvrachten met arbeiders worden aangevoerd om ieder bloemetje van de appelbomen handmatig met een penseeltje te bevruchten. De Amerikaanse imker Fred Terry vermoedt dat Moeder Natuur zelf een oplossing heeft bedacht voor de bijensterfte: de killerbee, een agressieve bij die is ontsnapt uit een onderzoeksinstituut in Zuid-Amerika en zich over VS verspreidt. In Arizona houdt Terry deze bijen en ze doen het geweldig: ze hebben geen last van varroamijt of andere ziektes en geven meer honing dan de gewone bij. Maar je moet ze niet zonder imkerpak

(advertentie)

Could this be your future vegetable garden?

Biodynamic farm based in northern Italy seeks professional growers to initiate a long term project cultivating vegetables for families in nearby towns.
Please contact Tom - info@portanatura.it

benaderen.

De dochter van de regisseur doet met haar man onderzoek op een geïsoleerde plek om nieuwe rassen te selecteren vanuit kruisingen van Europese honingbijen en killerbee's. Met

de bijenkasten op een speedbootje varen ze over de golven naar een onbewoond eiland. Met de wereldwijde bijensterfte doet het hen soms denken aan de Ark van Noach.

Een verbijsterende film 📺

De Groenteclub

Wat begon met twee zakken aardappels voor de deur is uitgegroeid tot De Groenteclub van Bussum, waar zeventig gezinnen lid van zijn. Initiatiefneemster Barbara Bolt las vlak na 1 april 2012 over de actie Power to the Pieper van Krispijn van den Dries: hij deelde hij 6000 kg aardappels uit op de Dam in Amsterdam

Demeter promotieactie

In 129 biologische speciaalzaken is van 5 juni t/m 18 juni een voorlichting- en promotieactie gehouden om Demeter-producten onder de aandacht te brengen onder het motto 'Leven begint met Demeter'. Stichting Demeter heeft dit in nauwe samenwerking met biologische groothandel Udea en winkelketen EkoPlaza georganiseerd. Doel is om de uitgangspunten van Demeter helder uit te leggen aan de consument. Via schapkaarten en filmpjes die via de website en smartphones te bekijken zijn, wordt uitgelegd wat producten met het Demeter-keurmerk uniek maakt. Voor kinderen tot 13 jaar heeft biosupermarkt EkoPlaza hier een quiz aan gekoppeld waarmee ze Demeter ijs konden winnen voor hun schoolklas 📺

Demeter eieren

Een Demeter-pluimveehouderij herken je aan de haren die tussen de hennen lopen. Bij elke 100 Demeter-kippen lopen minimaal 3 haren. Deze dappere macho's beschermen hun dames tegen roofdieren. Bij Demeter-kippen worden de snavels vanzelfsprekend niet geknipt. Demeter-kippen hebben de meeste ruimte van alle leghennen om te scharrelen, waardoor ze vredig met elkaar samenleven. Zowel binnen als buiten kunnen Demeter-kippen een zandbad nemen. Daar zijn ze dol op en het helpt tegen ongedierte en stress. Buiten hebben ze een uitloop met bosjes en struiken. Daaronder voelen ze zich veilig en beschermd.

Bekijk de filmpjes van de Demeter-boeren op je smartphone of ga naar www.stichtingdemeter.nl

Bio-dynamische boer: Wim Vredevoogd

om aandacht te vragen voor de excessen in ons huidige voedselstelsel. Daarna is alles in een stroomversnelling geraakt. Krispijn richtte samen met andere boeren BioRomeo op en Barbara bestelde, na wat rondbellen, voldoende aardappels voor de hele buurt. De Groenteclub was geboren, een sociaal systeem waarbij elk gezin één keer in de zes weken meewerkt om de spullen te

verdelen. "De groenten zijn vaak de vorige dag of zelfs in de ochtend geoogst en liggen 's avonds bij de leden op het bord", vertelt Barbara. "Er is altijd een hoop gezelligheid op de woensdag, de dag van inpakken en uitgifte.

Wil je ook zoiets starten? Neem dan contact op met De Groenteclub of Bioromeo, zie groenteclub.nl of bioromeo.nl 📺

Dynamisch Perspectief

'Gangbare
landbouw
kan de wereld
niet voeden'

"De gangbare landbouw kan de wereld niet voeden. Dat lukt alleen als kleinschalige boeren in de wereld hun productie gaan intensiveren langs ecologische weg", zei Pablo Tittonell op 16 mei in zijn inaugurele rede. Hij is hoogleraar Farming Systems Ecology van Wageningen Universiteit. Om de wereldbevolking te voeden, moet het voedsel daar worden geproduceerd waar het wordt geconsumeerd, vindt Tittonell, wiens onderzoeksgroep ook onderzoek doet voor de biologische landbouw. De Argentijn wordt een beetje moe van de discussie in Nederland of de biologische landbouw de wereld wel kan voeden. Hij draait het om: kan de gangbare landbouw de wereld voeden? "Een retorische

vraag, want we weten dat het antwoord 'nee' is."

De dominante landbouw, die veel gebruik maakt van fossiele energie, kunstmest en chemische gewasbeschermingsmiddelen, kan niet voorkomen dat 870 miljoen mensen ondervoed zijn, stelt de hoogleraar. Als we

Phileen's column NEE ZEGGEN

Ik had alleen maar een blikje tomatenpuree nodig. Dus ik liep snel even de supermarkt in. Het pad naar de tomatenpuree voerde me door de stellingen met chocola en snoep. Maar ik had alleen maar tomatenpuree nodig, dus ik probeerde echt om recht voor me uit te kijken. Oei oei, wat is het toch moeilijk. De Engelse drop bleek in de aanbieding, zou ik? Nee! Snel

op deze wijze doorgaan om 9 miljard monden te voeden, zijn straks 113 miljard vaten olie per jaar nodig voor de voedselproductie. In 12 jaar tijd zou de huidige olievoorraad op zijn. Bovendien leidt het gebruik van bestrijdingsmiddelen tot gezondheidskosten ter waarde van 10 miljard euro per jaar en zorgt de intensieve landbouw voor dierziekten en antibiotica-resistentie, waarvan de kosten niet bekend zijn. Hij spreekt van een 'intensification trap'. Tittonell pleit voor extensivering van de landbouw in Europa en de VS, maar voor intensivering

van de landbouw in opkomende economieën in Afrika en Azië. De groei van de voedselproductie moet vooral komen van de kleinschalige boeren in ontwikkelingslanden, die nu al het leeuwendeel van het voedsel in de wereld produceren. Die moeten geen monoculturen gaan verbouwen, maar via gewasrotatie en andere ecologische principes de landbouw en vee-teelt ontwikkelen. Hij noemt het 'ecologische intensivering'. Cruciaal voor de landbouwontwikkeling in Afrika is dat de bodemdegradatie op het continent wordt omgebogen, zegt de Ar-

doorlopen. Vanuit een ooghoek zag ik mijn favoriete koekjes liggen. Ach, laat ik die toch maar even meenemen. Lekker voor de Polen die we straks weer aan het werk hebben. Toen ik weer buiten bij de fietsen stond, probeerde een vrouw haar boodschappen in de fietstassen te proppen. Het paste eigenlijk net niet. "Ik kan beter mijn man met een boodschappenbriefje stu-

ren", grapte ze, "die neemt in elk geval niet teveel mee." We moesten beiden lachen. Maar volgens mij kunnen we het als vrouwen niet helpen dat we zo snel iets extra meenemen uit de winkel. Het zit in onze genen en stamt nog uit de oertijd dat je alle eetbaars onderweg meenam. Toen was die eigenschap een kwestie van overleven. Wie in zijn grot een

Foto: Wageningen UR Guy Akemans

gentijn. De arme bodems houden geen water en meststoffen vast en geven lage opbrengsten, zodat investeringen in beter zaad en kunstmest geen zin hebben. Herstel van de bodems met humus, in combinatie met gewasrotatie en biologische stikstofbinding, kan leiden tot een forse productieverhoging, blijkt uit onderzoek van Tittonell.

Tittonell staat ook stil bij het onderzoek van collega Martin van Ittersum dat aangeeft dat de biologische landbouw gemiddeld 20 procent minder voedsel kan produceren dan de gangbare. Die yield gap is eigenlijk best klein, reageert Tittonell, als je bedenkt dat meer dan 90 procent van de uitgaven voor landbouwonderzoek is gericht op de gangbare landbouw. (Bron: Biojournaal) ☞

goede voorraad had, overleefde de winter. En nu moet ik met datzelfde oerinstinct de supermarkt in, langs lonkende koekjes en chips. Op bewust niveau denk ik: niet nodig, niet nodig. Maar op onbewust niveau is er blijkbaar een gen actief dat vindt dat ik een goede voorraad aan moet leggen en me lekker vol moet stoppen. Alleen is dat nu levensgevaarlijk, in de huidi-

Sekem is een grote biodynamische onderneming in Egypte met een vrijeschool, een medisch centrum en een universiteit. Er werken meer dan duizend mensen. Ibrahim Abouleish beschrijft in zijn biografie (verschenen in 2005) hoe hij dit initiatief in 1977 startte in de woestijn op basis van een visioen: "In mijn diepste binnenste leeft een bepaald beeld: middenin een zandwoestijn

ge overvloed. Als ik er goed over nadenk ben ik eigenlijk de hele dag bezig met nee zeggen. Nee tegen een tweede plak ontbijtkoek, nee tegen mayonaise bij de gebakken aardappelen, nee tegen nog een hap pinda's 's avonds. Nee, als verworvenheid van onze welvaart. ☞

Phileen Meertens heeft met haar man een biologisch-dynamisch akkerbouwbedrijf in Hensbroek.

zie ik me water uit een bron scheppen. Behoedzaam plant ik bomen, kruiden en bloemen en drink hun wortels liefdevol met het kostbare nat. Het koele bronwater lokt dieren en mensen, die er zich verkwikken en zich eraan laven. Bomen bieden schaduwen, het land wordt groen. Bloemen verspreiden hun geur, insecten, vogels en vlinders tonen hun overgave aan God, de Schepper, als spraken ze de eerste soera van de koran. En de mensen – die deze stille aanbidding van God gewaar zijn – tonen zorg en respect voor al het geschapene als weerspiegeling van de paradijstuin op aarde."

Brandaanreizen organiseert een reis naar oude en nieuwe bezienswaardigheden in Egypte van naar keuze één of twee weken. Aanmelden voor 10 juli bij Dick Blokker (vriendenkring Sekem), 026 4426619, of via www.brandaanreizen.nl ☞

Privébezit: de kleur paars

Het bedrijf Taste of Nature heeft vanuit zaden van de genenbank via klassieke veredeling (kruisen en selecteren) de paarse radijskiem gekweekt. Het bedrijf heeft een octrooi gekregen op deze paarse eigenschap, die van nature in radijs kan voorkomen. Volgens de octrooiregels is een octrooi op klassieke veredeling niet mogelijk. Maar de rechter heeft beslist dat een octrooi op een product uit klassieke veredeling wel kan. Dus duikt bij een andere veredelaar de kleur paars op in de radijskiem? Jammer, die kleur is al verkocht.

Kom in actie
via www.bionext.nl/hartvoorbiodiversiteit!

Pastorale in Den Haag

Tekst: Wim Goris

Vrijdagmiddag belde ik mijn hospita: zal ik je naar de tram brengen? Nee, zei ze, ik ben vanmiddag gevallen en blijf dus thuis. Helaas, ik was zo graag gegaan. Maar misschien wil jij mijn kaartje hebben?

Arthur Jussen, een jonge blonde slungel, speelt pianoconcert nr. 23 in A van Mozart met het Residentie Orkest onder leiding van Claus Peter Flor. Altijd mooi natuurlijk. Na de pauze symfonie nr. 6 in F 'Pastorale' van Beethoven. IJzeren repertoire, bekend werk, daarvoor hoeft ik eigenlijk niet naar een concert. Ik ken het stuk zowat uit mijn hoofd en luister genietend mee, als een toegift. Maar wat hoor ik dan toch na een aantal maten? Een enorme drang: nieuwe klanken, wervende, trillende en zwevende harmonieën van violen, fluiten en hobo's, gecontrasteerd met diepgravende, uitbundig ritmisch en meeslepend zware klanken van de cello's en de contrabassen. De dirigent lijkt precies te weten wat hij wil horen. Hij dringt aan, duwt en trekt en smeekt zelfs de orkestleden om net iets meer of

juist iets minder. Hij telt mee en praat soms hoorbaar tegen de cellisten - ik zit vooraan.

Wat ik hoor - dat zijn de krachten van de natuur. Dat onmiskenbare gevoel van levende natuur als ik bij mijn baas tuinder David Luijendijk in Roelofarendsveen in de ochtend het land inloop. De hemelkoepel staat er op de aarde. Het morgenlicht staat er te trillen. Het uitbundige gebelf van Chief, de hond. Als ik 's morgens op mijn knieën op het land krompen sla zit te snijden - twaalf in een kist. De volgende krop al in het oog en het mes al gericht als mijn hand de krop in de kist doet. De scholekster, de Kievit die zijn kale nest op afstand verdedigt. Als er vijf maal negen kisten op de pallet staan, waggelend achterop de trekker naar de schuur. Wat ik hoor, dat zijn de bomen, de struiken, de grassprietjes, de blinkende dauwdruppels, het doffe zandpad als ik ga wandelen. Het groeien zelf, de natuurkrachten zelf.

Wat stond er nog maar in het programmaboekje? Ik lees: 'De Zesde bezingt Beethoven's liefde voor de natuur en het platteland. Het werk is een natuuridylle,

zoals duidelijk blijkt uit de evocatieve titels die de componist de vijf symfoniedelen meegaf. (...) Hoewel Beethoven meerdere keren uitdrukkelijk stelde dat er is de Zesde geen sprake is van toonschildering maar van gevoelsexpressie - "Mehr Ausdruck der Empfindung als Malerei!" - steekt de muziek dergelijke titels naar de kroon in evocatief vermogen. Zo toveren de strijkerspartijen uit het tweede deel kabbelende waterstroompjes voor oren en duikt aan het eind van hetzelfde deel het bekende vogeltrio op (nachttegaal, kwartel en koekoek)!

Na afloop spreek ik in de orkest ruimte mijn voormalige zangle-rars, Marjan Kuiper. Zij brengt straks de dirigent naar zijn hotel,

zegt ze. Ik vertel haar over mijn verbazing van zojuist. "Ja, het zijn de beelden van de natuur hè", zegt zij. "Dirigent Claus Peter Flor kent die landelijke gebieden in Duitsland, waar Beethoven zijn inspiratie opdeed en over componeerde. En hij is een beetje ADHD, zeggen sommige orkestleden." "Nee", zeg ik, "dat bedoel ik niet. Het gaat om de pure natuurkrachten. Zoals je dat tegenkomt in de antroposofie. Met elfen, nymphen en kabouters, om het maar eens zo uit te drukken. Dat is wat ik hoorde. Het zijn de natuurkrachten zelf die je hoort. Dat is tachtig procent van de symfonie. Daar doorheen hoor je iets van vogels, beekjes, onweer, waterdruppels. Wil je mijn complimenten aan hem overbrengen?" ☺

'Dit vind ik zo mooi!', zei Koningin Maxima tegen BD-telers Krispijn van den Dries en Michiel Vos. Tijdens de tocht langs de provincies bezocht het Koninklijk paar hun kraam op het streekproductenplein in Emmeloord. Maxima was heel enthousiast over de truffelaardappeltjes. 'Papitas', noemde ze die. Ze kreeg ook een bosje regenboogpeen mee.

(foto: De Noordostspolder)

Agenda

>> zie elders in dit nummer

Mei t/m oktober

Boergondische feestmaalen

In 2013 de zevende editie: een ronleiding op de biologische boerderij en vervolgens culinair genieten op erf, in de wei of in de stal. Het thema dit jaar is oude rassen en gewassen. Aanmelden via www.vaneigener.nl.

13 juli

Sofie op de wallen

Eetfeestijn in Amersfoort. Lokale koks, restaurants en natuurvoedingswinkels doen allen op vrijwillige basis mee en gaan een biologisch, vegetarisch en regionaal menu serveren in Plantsoen-West, tegenover kunsthall KAdE. Kaarten à € 12,50 zijn te koop bij de biologische winkels en 'De Expeditie'.

Vanaf 17 juli of vanaf 9 sept

ECOtherapie Intensive

Leer de energie van jezelf, je huis, je bedrijf en de natuur waarnemen, interpreteren en verbeteren in 2 x 4 dagen. Door Hans Andeweg. Plaats: De Kollebloem (Vlaanderen) en Menrode (Elspeet). Zie www.eco-therapie.org

22-26 juli

Living Soil Forum

Tijdens de Summer of Soil in Järna, 50km onder Stockholm, vindt het Living Soil Forum plaats: een internationale ontmoeting om een global soil movement op te bouwen. Zie www.summerofsoil.se

3-9 aug

Angel Art Festival

Het jaarlijkse kleinschalige zomerfestival in Portugal met o.a. locatietheater, performances en dans, comedy en muziek, www.angelfestival.com

23,24,25 augustus

Steinbeisser Experimentaal Gastronomy

Culinaire belevenis met Nederlandse, plantaardige ingrediënten in het Lloyd Hotel in Amsterdam, zie www.steinbeisser.org. Vooraf aanmelden via info@steinbeisser.org.

24 augustus >>

Kookworkshop: eiwitten in onze voeding

Door Ilse Beurskens - van den Bosch, zie pag 27

Vanaf 12 sept

Cursus Puur koken

Toegankelijke cursus vegetarisch koken van vijf dagen in Zeist, één les per maand. Zie www.groenekookacademie.nl

Vanaf 16 sept

Cursus Warenkennis

Meer weten over samenstelling en bereidingswijze van biologische droogwaren? Volg de cursus Warenkennis gedurende 3 lesdagen in Zeist. Zie www.groenekookacademie.nl

13 sept - 20 dec

Cursus 'Zorg voor de bij'

Albert Müller geeft de BD-imkerkursus 'Zorg voor de bij' op Breidablick in Middenbeemster. De 8 lessen vinden plaats op vrijdagmiddag/avonden. Kosten: € 95. In jan. en febr. volgt een cursus korfvlechten door Baldi Dekker. In april start een praktijkcursus imkeren. Info en aanmelden: Arnaud Sap, A.sap@breidablick.nl of 06-15024376

28 september

Kookworkshop: de kracht van groenten

Wat zijn anti-oxidanten, glucosinolaten, salvastrolen en flavonoiden en wat is hun werking?

Kunnen we dit fenomenologisch waarnemen? Misschien kunnen we zien hoe de elementkrachten (aarde, water, lucht en vuur) op de verschillende groenten inwerken. Plaats: Heerhugowaard. Info: Ilse Beurskens-van den Bosch, 072-5644752 of contact@voedsaam.nl

29 september >>

Picknickfeest op vrije grond

Kom picknicken bij BD-bedrijf De Kromme Lepel in Lepelstraat (NB) en koop de grond onder je picknickkleed vrij voor € 6 per m². Net als jij doen honderden mensen dat. Al die mensen spreiden op die vrijgemaakte vierkante meter grond hun eigen picknickkleedje uit. Wat zit er in de picknickmand? Dat is nog een verrassing! Aanmelden bij I.vanloenen@bdgrondbeheer.nl. Meer info: www.bdgrondbeheer.nl. Zie ook pag 8

26 okt t/m 12 jan

Rudolf Steiner in de Kunsthall

'De alchemie van het alledaagse' is een tentoonstelling in Rotterdam over het werk en het gedachtegoed van Rudolf Steiner. Zie www.kunsthall.nl

Ik ben actief voor de BD-Vereniging

Ellen Winkel, 48 jaar, woont in Kerk-Avezaath, werkt als freelance schrijver

Vereniging: Ik bespreek onderwerpen met de redactie, zoek daar schrijvers bij en bespreek en redigeer de teksten die dan ontstaan. Ik geef feedback bij de vormgeving. Sinds vier jaar begeleid ik het maken van dit blad.

Gebeurtenis: In het jubileumnummer plaatsten we een foto uit 1939. Een lezer benaderde mij omdat zijn jong overleden oom erop stond. In mijn archiefstuk vond ik een beschrijving over hoe die oom op Vita Nova aan het werk was.

Enthousiast: Alles in de BD-landbouw is op elkaar afgestemd. Gewassen, dieren, mest, natuur, bijen, bodem, boer, klant. Als een boer of tuinder me over zijn of haar bedrijf vertelt, kan die samenhang me ontroeren.

Ook actief zijn in de BD-Vereniging?
Bel of mail 0321 315937
info@bdvereniging.nl

Vereniging voor Biologisch-Dynamische Landbouw en Voeding

DYNAMISCH PERSPECTIEF
2013 - ZOMER - nr 3

Dynamisch Perspectief is het ledenblad van de BD-Vereniging en verschijnt 5x per jaar. ISSN 1389-7438.

Voor vragen over lidmaatschap of over het opsturen van Dynamisch Perspectief, bel het bureau: 0321-315937

Redactie Ellen Winkel (hoofdredacteur), Luc Ambagts, Andries Palmboom, Wim Goris, Gineke de Graaf.

Sluitingsdatum kopij 14 augustus, agendaberichten 2 september. DP2013-3 verschijnt 28 september. Graag vooraf overleg via ellen@schrijfwinkel.nl of tel 0858-771175. De redactie houdt zich het recht voor stukken in te korten, te bewerken of te weigeren.

Copyright BD-Vereniging. Overname van artikelen alleen met voorafgaande toestemming van de redactie.

Coverfoto Jos Jeuken en Ellen Krul bij hun 'Cairn', een huizenhoog ei, gebouwd van aardappelkistjes. Foto: Gaos

Vormgeving Fingerprint, Witzhausen DE, Gerda Peters

Druk Meerpaal Grafimedia, Tiel

Wisentweg 12
8251 PC Dronten
telefoon 0321 315937
fax 0321 315938
info@bdvereniging.nl
www.bdvereniging.nl

De BD-Vereniging werkt aan de ontwikkeling van de biologisch-dynamische landbouw en voeding door ontmoetingen, scholing, onderzoek en publicaties. Ze werkt samen met o.a. Stichting Demeter, Stichting Grondbeheer BD-landbouw, Stichting Warmonderhof en de Antroposofische Vereniging in Nederland.

Bestuur Piet van IJzendoorn (voorzitter), Ruud Hendriks, Marijke Preller, Isabel Duiniveld

Medewerkers bureau Luc Ambagts (beleidsmedewerker), Bram Gordijn (secretariaat en boekhouding)

BD-beroepsontwikkeling Beroepsleden die belangstelling hebben voor intervisie, coaching, bedrijfsbezoeken of themagroepen kunnen contact opnemen met Luc Ambagts op het bureau.

Preparatenwerkgroep De preparatenwerkgroep heeft haar werk overgedragen aan Gineke de Graaf. Via de website zijn de BD-preparaten en materialen daarvoor te bestellen: www.bdvereniging.nl. Gineke de Graaf, Kokkestraat 8, 5081 CN

Hilvarenbeek06-47235401
(voicemail), groengraaf@gmail.com.

BD-jong Activiteiten voor en door jongeren t/m 33 jaar. Voor info, neem contact op met Marijke Preller: bd-jong@bdvereniging.nl

Lidmaatschap € 40,- per jaar Jongerenlid (t/m 23 jaar): € 20,- per jaar. Beroepslid: € 200,- per jaar. Gekoppeld beroepslid: € 40,- per jaar (voor volgende beroepsleden van hetzelfde bedrijf). Een lidmaatschap wordt jaarlijks stilzwijgend verlengd, tenzij u vóór 1 december van het lopende jaar heeft opgezegd. Aanmelden als lid kan via het bureau of via de website www.bdvereniging.nl. Bankrekening voor contributie 147485 tnv Ver voor Biologisch-Dynamische Landbouw en Voeding, IBAN: NL 04 INGB 0000 147485, BIC: INGBNL2A

Schenken en legaten De inkomsten van de vereniging bestaan uit de contributies van leden. Daarnaast ontvangt ze jaarlijks uw warme giften. De BD-Vereniging is erkend als Algemeen Nut Beogende Instelling (ANBI). Legaten zijn geheel vrij van successierecht. Schenkingen zijn vrijgesteld van schenkingsrecht. Wilt u meer informatie, belt u dan met het bureau.

De Toekomst in Wording

Tekst en foto: Andries Palmboom

Op een zondagmiddag in oktober was ik één van de zeventig mensen die samen spelt zaaiden op een akkertje van Doornik Natuurakkers bij Bommel, in de buurt van Nijmegen. Dat zaaien gebeurde onder de noemer 'Toekomst Zaaien', een evenement vanuit Stichting Demeter om burgers te betrekken bij (BD-)landbouw en bij de bedreiging van ons 'Vrije Zaad'. Onder de indruk van het gebeuren schreef ik mijn zaai-ervaring op als BD-Juweel in DP2012-5.

Sindsdien gaan mijn gedachten regelmatig uit naar het akkertje spelt. Zou het goed ontkiemen? Is het achteraf nog nodig geweest om bij te zaaien? Hoe reageert het op de aanhoudende kou? Hoe zou het er nu bij staan? Maar ook: zouden andere deelnemers ook zulke gedachten hebben? Langzaam ontstaat bij mij de behoefte aan een pelgrimstocht naar de 'plaats delict'.

Op Hemelvaartsdag pakken we de fiets: 20 km door de Betuwe. Op de kaart zie ik een klein gehuchtje. Het weggetje erdoorheen zou weleens toegang kunnen bieden naar de Waaldijk, waaraan het akkertje ligt. Maar als we er zijn aangekomen, geeft een verkeersbord aan: 'doodlopende weg'. Gelukkig loopt er iemand aan wie we de weg kunnen vragen, met een dreumes aan zijn hand. "Ja hoor, je kunt verderop de Waaldijk op."

Ik meen de man te herkennen. Is het Louis Dolmans, de initiatiefnemer van Doornik Natuurakkers? "Ja, ik ben Louis Dolmans en dit is mijn kleindochter. We hebben zevenblad geplukt. Ik heb haar net uitgelegd dat je het kunt eten." Kleindochter, een bosje zevenblad in de ene hand, draait - half weggijkend - een beetje verlegen heen en weer. Haar andere hand blijft in opa's hand. Ze geniet er zichtbaar van even alleen met opa te zijn. Als we doorfietsen roept Louis ons na: "Je zult zien dat de spelt er goed bij staat - wél behoorlijk laat dit jaar. Het brood ervan zal vanaf oktober te koop zijn."

Even later zien we dat de spelt er inderdaad veelbelovend bij staat. De Toekomst in Wording! Ik zie een gelijkenis met de toevallige ontmoeting van zojuist. Kleindochter zelf zal zich vast niet bewust zijn van de metafoor ...

Ook een BD juweel insturen?
Bel of mail met Ellen Winkel,
tel. 0858-771175.
ellen@schrijfwinkel.nl

zuiver @zuivel

demeter

Met Zuiver Zuivel gaat u een stap verder:

- niet gehomogeniseerd
- zuivel van koeien met hoorns
- gesloten kringloop in de regio